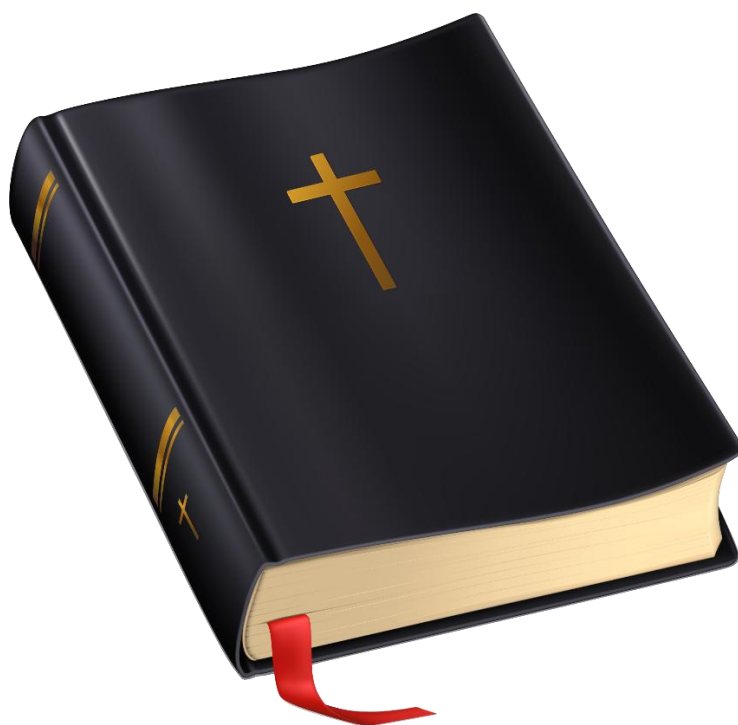

BIBLE

Co o ní víme?

Henryk Turkanik

Studie o Bibli

Přeložil Tomáš Pala

Editováno 2026

PŘEDMLUVA

Považujete za dobré znát toho co nejvíc o Knize knih – Bibli? O jejím vzniku, o jejích autorech, o rozdělení Bible z různých pohledů, o tom, jak Bibli rozdělovali Židé a křesťané různých směrů, o inspiraci Písem, o kánonu Bible, apokryfech, pseudoapokryfech, jak ve SZ, tak i v Novém zákoně, dozvědět se třeba, na jaké materiály se psalo, kde jsou uloženy jednotlivé manuskripty, o překladech Bible a mnoho dalších informací? Pak byste neměli pominout velmi svědomitou práci bratrského teologa, bratra Henryka Turkanika.

Předkládám českým čtenářům tuto práci svého přítele bratrského teologa Henryka Turkanika. Seznámili jsme se spolu v roce 1964 během pobytu české mládeže, vedené br. Kořínkem a Kohutem v Polsku, a to na „Kursu umuzykalnienia“ v mazurském Olsztynie. Mně bylo tenkrát 18 let, bylo to o prázdninách a já měl pak maturovat na SPŠE v Ostravě-Vítkovicích. Henryk v tu dobu studoval na CHAT (Chrześcijańska Akademia Teologiczna) ve Varšavě. Hodně let jsme si dopisovali, setkávali se na různých křesťanských akcích. Miloval jsem jeho teologická díla (protože já byl zaměřen vzhledem k tehdejšímu politickým poměrům na techniku a studium teologie pro mne nepřicházelo z nejrůznějších důvodů v úvahu). Ale jako znovuzrozený křesťan jsem cítil potřebu hlubšího studia Písem svatých.

V roce 1982 mne velmi zaujala práce Henryka o Bibli, kterou jsem si už tenkrát sám pro sebe přeložil. Po mnoha letech jsme měli v našem sboru tematická shromáždění zaměřená na Bibli – a tu jsem mohl tento skrytý poklad využít v našem sboru. A protože si myslím, že by to mohlo zajímat mnoho dalších křesťanů, rád bych toto dílko dal k dispozici i dalším zájemcům, zejména z řad sloužících bratrů a kazatelů. Věřím, že umožní hlubší pohled a znalost toho, co s Biblí, s jejím postupným vznikem během staletí, s jejím kánonem, způsobem, jak se psala apod. i dalším čtenářům. To je moje přání. Proto po souhlasu br. Turkanika se zveřejněním v české verzi ho rád předkládám těm, kdo o to mají zájem. Kéž Pán Bůh dá, aby i toto bylo k jeho cti a slávě.

Bratru Turkanikovi chceme ze srdce poděkovat za jeho ochotu zpřístupnit tuto jeho práci sloužícím bratřím – kazatelům pro potřeby jejich služby v kázání Božího slova.

Podmínky autora pro využívání tohoto díla:

Je možné si je zdarma stáhnout na webových stránkách Křesťanských sborů.

Publikace se však nesmí tisknout a prodávat jako komerční dílo.

Tomáš Pala

STAROZÁKONNÍ PROBLEMATIKA

Chtěl bych za účelem přiblížení a vyjasnění dosti komplikované problematiky a obsahu Starého zákona představit nejdůležitější problémy vedoucí do knih Starého zákona.

1. BIBLE

Bible je Bohem ustanovená sbírka knih, inspirovaných Duchem svatým, která je pro křesťanskou církev jediným zdrojem zjevení všemohoucího Boha v Pánu Ježíši Kristu.

Písmo svaté je zapsaným zjevením Boha, které ukazuje Boží vůli a jeho záměry s lidmi. Jeho ústřední postavou je Pán Ježíš Kristus.

Hlavním tématem Bible jsou dějiny společenství Boha s člověkem a dílo záchrany, vykonané Pánem Ježíšem na Golgotě. Obsahem Bible je popis průběhu Božího plánu záchrany člověka, počínaje ztraceným rájem a přerušeným společenstvím s Bohem v důsledku hříchu (1M 1-3) až po eschatologickou plnost nebeského štěstí ve vráceném ráji a v plném a nerušeném společenství zachráněných s Bohem (Zj 21-22).

2. NÁZVY PÍSMÁ SVATÉHO

Písmo svaté o sobě často mluví a používá řadu výrazů k označení svatých knih. Proto je nezbytné zabývat se názvy Písma svatého.

A. BIBLE

Řecké slovo „byblos“ nebo „biblos“ znamenalo papyrus, starověký materiál pro psaní. Původ názvu je od fénického města Byblos, které bylo za starověku považováno za největší obchodní centrum s papyrem z Egypta.

Označení „ta biblia“ v řečtině znamenalo knihy a bylo v množném čísle. Výraz „ta biblia“ byl původně obecným podstatným jménem, u křesťanských pisatelů se ale stalo specifickým termínem: Bible – knihy svaté, inspirované knihy. Setkáváme se s ním u Klementa Alexandrijského, u Origena a Jana Chrysostoma (Zlatoústého). Ve 13. stol. se množné číslo „bibliorum“ změnilo na jednotné (Bible – bibliae). Takto polatinštěný řecký termín se dostal do všech novodobých jazyků, i do češtiny jako podstatné jméno ženského rodu jednotného čísla), přestože původně šlo o rod střední a množné číslo: „ta biblia“ od „to biblion“. Pojem „Bible“ byl do křesťanského slovníku zařazen ve 2. stol. Klementem Římským a v 5. stol. vztažen na celé Písmo svaté. Hieronymus – církevní pisatel užívá název: „Biblioteka DIVINA“ – „Boží knihovna“.

B. KNIHY

Izraelci nazývali Boží slovo obecně „ha-serafim“, tj. knihy (Da 9,2)

C. KNIHA (Ž 40,8; Žd 10,7; L 4,17.20).

D. KNIHA MOJŽÍŠOVA (Ezd 6,18; Mk 12,26)

E. KNIHA SMLOUVY (sefer ha-berit) ve smyslu kodexu Mojžíšova právního řádu v důsledku smlouvy na Sinaji (2M 24,7; 2Kr 23,21).

F. KNIHA ZÁKONA HOSPODINOVA (2Pa 17,9; 34,14-15).

G. PÍSMO (Mt 21,42; 22,29; 26,54; Mk 14,49; L 24,27.32.45; J 5,39; Sk 17,2; 17,11; 18,24.28; Ř 15,4).

H. PÍSMO SVATÁ (Ř 1,2; 2Tm 3,15)

I. PÍSMO (Mk 15,28; L 4,21; J 2,22; 7,38; 10,35; 20,9; Ř 4,3; 2Tm 3,16; Jk 2,23; viz Iz 34,16).

J. KNIHA HOSPODINOVA (Iz 34,16).

K. ZÁKON (Mt 12,5; J 10,34; 15,25; 1Ko 14,21).

L. ZÁKON MOJŽÍŠŮV, PROROCI A ŽALMY (L 24,44).

M. ZÁKON A PROROCI (Mt 5,17; 7,12; 11,13; Sk 13,15; Ř 3,21)

N. MOJŽÍŠ A PROROCI (L 16,29.31).

O. MOJŽÍŠ, PROROCI A PÍSMO (L 24,27).

P. MOJŽÍŠ (J 5,45-46).

Q. ZÁKON BOŽÍ (Ř 3,2)

R. BOŽÍ SLOVO (J 10,35)

S. SMLOUVA (2Ko 3,14)

Od konce 2. stol. se začalo používat označení „Starý zákon“, resp. „Nový zákon“, aby se odlišily židovské a křesťanské spisy. První stopy nalézáme u řeckých křesťanských písařů – *Melitona ze Sard* a *Klementa Alexandrijského*. *Tertullián* (kolem roku 200 n.l.) spisovatel a exegeta západní církve použil poprvé termín „*Novum Testamentum*“. Termín „Starý a Nový zákon“ označuje starou a novou smlouvu (hebr. *berith*, řecky *diathéké* – viz 2Ko 23,2; 2Ko 3,14).

Hebrejský termín *berith* (ř. *diathéké*) neznamena testament čili závěť (výjimku tvoří pouze Žd 9,16-17) – ale smlouvu. Stará smlouva má svůj původ na Sinaji (2M 19,5; kap. 24). Nová smlouva - pochází z Golgoty (Mt 27,51; Žd 9,15; 12,24).

3. OSOBNOSTI BIBLE

Bible o 66 knihách Starého a Nového zákona vznikala v průběhu 60 generací v rozmezí asi 1600 let (od r. 1500 př. Kr. do roku 100 po Kr.). Byla napsána asi 40 autory různého původu, národnosti a z různých společenských kruhů.

a) Psali ji různí lidé:

- Králové – David, Šalomoun
- Rybáři – Petr a Jan
- Psal ji Mojžíš, faraonův následník trůnu (Sk 7,21; Žd 11,24), vyučený vši egyptské moudrosti (Sk 7,22)
- Psali ji vysoce postavení úředníci a vládní pracovníci:
Nehemiáš – královský číšník
Daniel – perský premiér
Jozue – generál a izraelský vojevůdce
Izajáš – dvorní písař a královský kronikář
- Znalci zákona: Ezdráš a Pavel
- Kněží: Ezechiel a Jeremiáš
- Dále: Amos – pastýř, Lukáš – lékař a Matouš – celník.

b) Psali ji na různých místech

- Mojžíš – na poušti
- Jeremiáš ve sklepním vězení
- Daniel – v palácích
- Pavel – za vězeňskými zdmi
- Lukáš – na četných cestách
- Jan – ve vyhnanství na pustém ostrově

c) Psali v různých dobách

- David v dobách válek
- Šalomoun v míru

d) Byla psána na třech světadílech – v Asii, Africe a v Evropě

e) Byla psána ve třech jazycích – hebrejském, aramejském a řeckém

f) Obsahuje velkou různorodost projevů a literárních forem.

Bible obsahuje dějepis, zákony (morální, vitrálně-ceremoniální, trestní a „sanitární“), náboženskou poezii (hymny, chorály, písně, elegie), didaktické rozpravy, lyriku, genealogii (rodokmeny), podobenství, alegorie, přísloví (sentence, aforismy), hádanky, symbolické opisy, životopisy, korespondenci, osobní vzpomínky a specifický biblický obor „proroctví“ a apokalyptiku (Zjevení).

Nejdelší kniha SZ jsou Žalmy (150), NZ – Lukášovo evangelium (dle počtu veršů).

Nejdelší kapitola Bible – Ž 119, nejkratší – Ž 117, mezi nimi je Žalm 118, jehož verš je středním veršem Bible (Ž 118,8)

Nejdelší verš Bible – Est 8,9

Nejkratší verš Bible – J 11,35

Dvě kapitoly „napsali“ pohanští králové: Nebúkadnezar II. – král babylonský – Da 4,
Darius – perský král (Ezd 6).

Slovo „Pán“ vystupuje v Bibli 1855x

Elohim – 2570x

Jahve – 6000x

Adonai – 450x

4. ROZDĚLENÍ PÍSMÁ SVATÉHO

Existují tři kategorie:

- A. Dělení hlavní
- B. Dělení zvláštní (obsahové)
- C. Speciální dělení

A. HLAVNÍ DĚLENÍ

Bible se dělí na knihy, knihy na kapitoly a kapitoly na verše.

- Bible obsahuje 66 knih
 - 39 – Starého zákona
 - 27 – Nového zákona
- Bible obsahuje 1189 kapitol
 - 929 ve Starém zákoně
 - 260 v Novém zákoně
- Obsahuje 31.173 veršů
 - 23.214 – SZ; 7.959 – NZ
- Bible obsahuje kolem 3,5 milionu písmen

a) Dělbba na kapitoly

Má dlouhou historii. První rozdělení bylo v roce 586 př. Kr. (datum deportace do Babylonu) – tenkrát rozdělili 5 knih Mojžíšových na 154 sekcí zvaných **sedarium** pro potřeby synagogy. Nejstarší systém rozdělení Bible na kapitoly pochází z roku 350 a je uvedeno u tzv. Vatikánského kodexu.

Dnešní dělbu Starého i Nového zákona zavedl Stephen Langton, profesor pařížské univerzity a následně arcibiskup Canterburský (Anglie). Nejprve bylo použito v roce 1206 u latinských rukopisů (Vulgata), o 100 let později u řeckých a hebrejských Biblí.

b) Rozdělení na verše

Rozdělení Starého zákona na verše vděčíme **masoretům**, učeným židovským biblistům, kteří označili hebrejský souhláskový text (6. stol.) do hebrejské Bible jej zavedl v roce 1443 rabbi Nátan. Rozdělení Nového zákona na verše doplnil v roce 1550 pařížský vydavatel Robert Estienue nejprve ve IV. Vydání řecko-latinského Nového zákona (1551) a dále v nákladu celé Bible Vulgaty v roce 1555.

B. OBSAHOVÉ ROZDĚLENÍ

A) HEBREJSKÁ BIBLÉ

Palestinští Židé uznávali **24 kanonických knih**, tedy knih závazných, inspirovaných a uznávaných za Písmo svaté Starého zákona. Bylo Biblí Pána Ježíše Krista, apoštolů a prvního křesťanstva.

Židé dělili Písmo na 3 hlavní části:

- 1) TÓRA – Zákon (ř. Pentateuchos)

- 2) NEBIIM – proroci (ř. prophethai)
- 3) KETUBIM – Písma (r. hagiographia)

Je třeba podtrhnout, že sbírka svatých knih, již používal Pán Ježíš, se skládala z těchto tří částí (L 24,44) a sám Pán potvrzuje existenci tohoto dělení (Mt 23,35). Palestinský kánon počínal knihou Genesis, popisující smrt Abelovu (1M 4) a končil knihou Paralipomenon, popisující smrt Zachariáše (2Pa 24,20-21).

Zůstaňme u židovského rozdělení Písma.

1) TÓRA – ZÁKON

Zákon se skládal z pěti knih, zvaných knihami Mojžíšovými (Ezd 6,18; Mk 12,26). Tato část byla řecky nazývána „ho pentateuchos“ a později v polatinštěné podobě „pentateuchus“ – my dnes používáme zkrácenou formu „pentateuch“ (= 5 knih). Jednotlivé knihy pentateuchu v hebrejštině nesou název od prvních slov knihy. Pomůckou nám může být následující tabulka:

Dnešní název	Katolický název	Hebrejsky + překlad	Řecký název	Latinský název	Zkratka
1	2	3	4	5	6
1.kniha Mojžíšova	Kniha původu	Berešit – Na počátku	Genesis	Liber Genesis	Genesis 1M (Gn)
2.kniha Mojžíšova	Kniha vyjití	Šemot – jména	Exodus	Liber Exodi	Exodus 2M (Ex)
3.kniha Mojžíšova	Kněžská kniha	Vajjikra – I zavola	Leutikon	Liber Levitici	Leviticus 3M (Lv)
4.kniha Mojžíšova	Kniha čísel	Bemidbar – Na poušti	Arithmoi	Liber Numeri	Numeri 4M (Nu)
5.kniha Mojžíšova	Kniha Opakování práv	Hadebarim – Slova	Deuteronomium	Liber Deuteronomii	Deuteronomium 5M (Dt)

2) NEBIIM – PROROCI

Druhou část palestinského kánonu tvoří knihy historické a prorocké. Rozhodující vliv na to, že do „Nebiim“ byly vřazeny i historické knihy, mělo určitě rozhodující vliv to, že v těchto knihách byla popsána činnost proroků, jako Gáda (1S 22,5), Nátana (2S 7,2), Samuele (1S 30,20-21), Achiáše Silónského (1Kr 11,29), prorok z Judy (1Kr 13), proroka Jéhu, synu Chananiáše (1Kr 16,7), Eliáše (1Kr 17), Micheáše, syna Jimlova (1Kr 22,8), Elizea (2Kr 2), Jonáše z Gát-cheferu (2Kr 14,25) a Izajáše (2Kr 19,20).

Tuto část hebrejského kánonu Židé dělili na:

1. **NEBIIM RIŠONIM** – první proroci. Mezi první (hlavní, ranější) proroky Židé počítali:

- 1a) - Jehošua – Jozue
- 1b) – ŠOPETIM – Soudců
- 1c) – ŠEMUUEL (Alef-Beth) – 1. a 2. knihu Samuelovu
- 1d) – MELAKIM (Alef-Beth) – 1. a 2. knihu Královskou

2. **NEBIIM ACHRONIM** – další proroci. Do této části kánonu jsou zahrnuty prorocké knihy

Tři velcí a 12 malých proroků.

- 2a) – JEŠAJA – Izajáš
- 2b) – JIRMEJA – Jeremiáš

2c) - JECHEZKEL – Ezechiel

2d) – ŠENEM ASSAK – Kniha 12 malých proroků:

- CHOŠEA – Ozeáš
- JOEL – Joel
- AMOS
- OBADJA – Abdiáš
- JONA – Jonáš
- MIKA – Micheáš
- NACHUM – Nahum
- CHABAKUK – Abakuk
- CEPANIA – Sofoniáš
- CHAGGAI – Ageus
- ZEKARJA – Zachariáš
- MAL'AKI – Malachiáš

3. KETUBIM – PÍSMÁ – Do poslední části hebrejského kánonu Židé kladli tyto knihy:

1. TECHILLIN – Žalmy
2. IJJOB – Job
3. MIŠLE – Přísloví
4. CHAMEIŠ MEGILLOT – pět svitků
 - RUT
 - ŠIR HAŠŠIRIM – Píseň
 - KOHELET – Kazatel
 - EKA – Pláč Jeremiášův
 - ESTER
5. DANIEL – Kniha Danielova
6. EZRA – NEHEMIA – Ezdráš a Nehemiáš
7. DIBRE HAJJAMIN (Alef-Beth) – 1. a 2. Paralipomenon (Letopisy – kroniky)

B) KATOLICKÁ DĚLBA PÍSMÁ

Katolická Bible sestává z knih Starého a Nového zákona včetně apokryfů, zvaných knihami deuterokanonickými, které byly uznány rozhodnutím tridentského koncilu (8. 4. 1546) za inspirované knihy.

Katolická Bible obsahuje 73 knih – 46 knih Starého zákona a 27 knih Nového zákona.

Katolická dělba Písma svatého:

1. Historické knihy:

1. Kniha původu
2. Kniha vyjití
3. Kniha kněžská
4. Kniha čísel
5. Kniha obnovení smlouvy
6. Kniha Jozue
7. Kniha soudců

8. Kniha Rut
9. 1. Samuelova
10. 2. Samuelova
11. 3. Královská
12. 4. Královská
13. 1. Kronik
14. 2. Kronik
15. Ezdráš
16. Nehemiáš
17. Tobíáš (apokryf)
18. Judit (apokryf)
19. Ester
- 20.1. Makabejská (apokryf)
21. 2. Makabejská (apokryf)

2. Didaktické (naučné) knihy:

1. Job
2. Žalmy
3. Přísloví
4. Ecclesiastes (Kazatel)
5. Velepíseň
6. Kniha moudrosti (apokryf)
7. Moudrost Siracha (apokryf)

3. Prorocké knihy

1. Izajáš
2. Jeremiáš
3. Nářky Jeremiáše (Slzy)
4. Kniha Bárucha (apokryf)
5. Ezechiel
6. Daniel (dodatek – apokryf: kap 3,13 a 14)
7. – 9. 12 malých proroků – od Ozeáše po Malachiáše

C) PROTESTANTSKÁ DĚLBA PÍSMÁ

Je obdobná katolické s tím rozdílem, že protestanté nevkládají do kánonu Písem apokryfní knihy. Do skladby Písma vstupují:

- 1 – Historické knihy (od 1M do Est) – 17 knih
- 2 – Naučné knihy (od Joba do Písně) – 8 knih
- 3 – Prorocké knihy (od Izajáše do Malachiáše) – 17 knih

D) EVANGELIKÁLNÍ DĚLENÍ

Evangelikální křesťané akceptují protestantskou dělbu Písma s tím, že z historických knihy vyčleňují knihy Zákona. Volba se shoduje s hlavním způsobem dělení Starého zákona

v Septuagintě (LXX), a také s dělbou přijatou první církví v době apoštolské (L. A. T. van Dooren, Introducing the Old Testament, str. 13).

Rozdělení Starého zákona

1. Knihy zákona:

1. Mojžíšova – Genesis (1M)
2. Mojžíšova – Exodus (2M)
3. Mojžíšova – Leviticus (3M)
4. Mojžíšova – Deuteronomium (5M)
- 2. Historické knihy** – Od Jozue po Ester (12 knih)
- 3. Naučné knihy** – Job až Píseň Šalomounova (5 knih)
- 4. Prorocké knihy** – Izajáš až Malachiáš (17 knih)

Rozdělení Nového zákona

- 1. Knihy zákona** – Matouš, Marek, Lukáš, Jan (4 knihy)
- 2. Historická kniha** – Skutky apoštolů (1 kniha)
- 3. Naučné knihy** –
 - 3a. doktrinální** (sedmi sborům): Římanům, 1. a 2. Korintským, Galatským, Efeským, Filipenským, Kolosenským, 1. a 2. Tesalonicenským
 - 3b. pastorační** (osobám) – 1. a 2. Timoteovi, Titovi, Filemonovi
 - 3c. obecné listy** (Židům, Jakuba, 1. a 2. Petrův, 1., 2. a 3. Janův, Judy)
- 4. Prorocká kniha** – Zjevení Jana (celkem 21 knih)

C. SPECIFICKÉ ROZDĚLENÍ

1. ROZDĚLENÍ PÍSMO Z HLEDISKA VIDĚNÍ PÁNA JEŽÍŠE

- a) Příprava spasení – celý SZ (1M až Ma)
- b) Realizace spasení – 4 evangelia (osa celé Bible)
- c) Zvěstování spasení – Skutky apoštolů
- d) Učení (podstata) spasení – apoštolské listy
- e) Dovršení spasení – Zjevení Jana

2. ROZDĚLENÍ EONICKÉ (DISPENZAČNÍ)

Historie Bible je rozdělená na sedm období, řecky nazývané „eony“. V každém eonu Bůh jednal s lidmi jinak. Každý eon začínal Božím milosrdenstvím a končil Božím soudem.

1. Eon nevinnosti (rajský) – Od stvoření Adama po vyhnání z ráje (1M 1,1-3,26)
2. Eon samostatnosti (svědomí) – poznání dobrého a zlého od založení první rodiny po potopu (1M 4,1-7,24).
3. Eon lidské vlády – Od Boží smlouvy s Noé do rozptýlení národů – Babylonská věž (1M 8-11).
4. Eon zaslíbení (patriarchů) – Od povolání Abrama po egyptské otroctví (1M 12- 2M 21).

5. Eon zákona (pedagog) – Od exodu z Egypta do smrti Pána Ježíše na Golgotě (2M 12- J 21).
6. Eon milosti (spásy, Ducha svatého, církve) – Od letnic vzniku církve (Sk 2) do paruzie, vtržení církve (Zj 4). Je to období, ve kterém teď žijeme – skončí Velkým soužením, vylitím Božího hněvu na zpronevěřilé lidstvo (Zj 6 – 19).
7. Eon království (milénium, tisícileté království) – Od příchodu Krista na Zemi do soudu „před velkým bílým trůnem“ – tzv. posledním soudem (Zj 19 a 20).

3. ETNICKÉ ROZDĚLENÍ

Biblické dějiny mohou být rozděleny také z hlediska různých národů:

1. Celé lidstvo – **jeden národ** (lid) (1M 1-11)
2. Rozdělené lidstvo – **dva národy**: vyvolený národ – Izrael a pohané (1M 12, Sk 1)
V závislosti na historické době nesl vyvolený lid různé názvy:
 - a) Hebrejci – od dob Abrahama po Mojžíše (později jen zřídka). Název je od Hebera, čtvrtého patriarchy po potopě (1M 11,16))
 - b) Izrael – od exodu z Egypta po babylonské zajetí
 - c) Židé – od návratu z Babylona do konce Velkého soužení dva kmeny: Juda a Benjamin.
 - d) Izrael – od sjednocení izraelského království (Ez 37,15-28) po dobu tisíciletého království.
3. **Tři národy** - vyvolený lid (církve), zavržený národ (Židé) a bezbožný národ (pohané). Od vzniku církve o letnicích až do vtržení církve ve dnu paruzie (Sk 2 – Zj 4)
4. Rozdělené lidstvo – **tři národy**: zavržený národ (Židé), odpadlý lid (odpadlá církev) a bezbožný lid (pohané). Od Velkého soužení po příchod Krista na Zemi (Zj 8-19)
5. Spasené lidstvo – **tři národy**:
 - Nebeská nevěsta – církev
 - Pozemská nevěsta – (Izrael)
 - Obrácené národy v období tisíciletého království (Zj 20)
6. Jeden lid – vykoupení krví Beránka (Zj 21-22) – po celou věčnost

4. DĚLBA Z HLEDISKA BOŽÍHO PLÁNU SPASENÍ

1. Počátek časů (biblická prehistorie – 1M 1-11)
2. Rozvoj časů (biblická historie od Abrahama po Krista (1M 12 – Ma 3)
3. Plnost časů (vtělení Pána Ježíše Krista, jeho pozemská činnost a dílo záchrany (Mt 1 – J 21)
4. Dokonání časů (období církve) – (Sk 2 – Zj 4).
5. Konec časů (období soudů a Boží vlády) – (Zj 4 – 22).

5. DĚLBA Z HLEDISKA HISTORIE ZJEVENÍ

1. Příprava zjevení (SZ)
2. Manifestace zjevení (4 evangelia)
3. Realizace zjevení (Skutky – Juda)
4. Doplnění zjevení (apokalypsa – Zjevení)

5. DĚLBA Z HLEDISKA JEDNOTY PLÁNU ZJEVENÍ SZ I NZ

STARÝ ZÁKON	ZÁKON	4 evangelia
	PROROCI	Skutky Listy apoštolů Zjevení
NOVÝ ZÁKON	KRISTUS	zákon
	APOŠTOLOVÉ	historické knihy naučné knihy Prorocké listy

5. INSPIRACE PÍSMÁ SVATÉHO

Knihy Písma, i když jsou napsány kolem 40 autorů, mají původ v inspiraci Ducha svatého, pochází od Boha jako jediného slavného autora. Pro vyjádření inspirace používá Písmo složitý řecký termín „theopneustos“ – theos (=Bůh) a pneuein (=vdechnout) ve smyslu činném – „vdechnutý Bohem“ anebo pasivním – „vdechnuté Bohem“ (2Tm 3,14-18, 2Pt 1,16-21). Tento termín počínaje Origenem používají všichni spisovatelé řecké církve, latinští písaři rané církve používají latinský ekvivalent tohoto termínu „divinus inspiratus“ (vdechnuto Bohem). Poprvé jej užil znamenitý církevní autor Tertullian.

Vdechnutí (latinsky inspirace, řecky theopneustia) Písma je Boží vliv na autory jednotlivých knih Písem takovým způsobem, že slova i obsah zapsané v originálech byly bez chyb.

Boží slovo svědčí mnohokrát, že Bible byla od první do poslední knihy psána pod vlivem Ducha svatého.

A) EXISTENCE INSPIRACE

Projevuje se na dvou důležitých faktorech:

- 1) Vliv Boha na mysl pisatele – Bůh vyjádřil své myšlenky myšlenkami inspirovaných autorů
- 2) Boží vliv na vůli pisatele.

Bůh měl vliv na původ, skladbu i obsah knihy. Nabízí se tu neuvěřitelná a nádherná pravda, že Bůh se tak dalece snížil k myšlení a mentalitě pozemských autorů, že dovolil, aby jeho dokonalé myšlení a pravdy byly vyjádřeny nedokonalým a ohraničeným lidským způsobem.

B) CÍL INSPIRACE

- a) Bůh nám dal Písmo, aby nám zjevil sám sebe. Činí tak pomocí dvou zdrojů zjevení:
 - Knihou přírody (viz Ž 19,1-7)
 - Knihou Slova (viz Ž 19,8-15)
- b) Bůh nám dal Písmo, aby nám ukázal osobu a dílo Pána Ježíše Krista.
 - Jeho nadpřirozené početí,
 - Bezhříšný život,
 - Dokonalé učení,
 - Divotvornou činnost (znamení a zázraky),
 - Spasitelnou smrt,
 - Velebné zmrtvýchvstání,
 - Jeho triumfální nanebevstoupení,
 - Jeho slavný příchod
- c) Bůh nám dal Písmo, aby ukázal práci a činnost Ducha svatého
 - Nad člověkem
 - V člověku

d) V Bibli vidíme božství Písma svatého:

- V jeho bezchybnosti
- V jednotě při různorodosti
- V nadpřirozeném charakteru Bible
- V neporovnatelné kráse a hloubce Bible
- V moci a síle Božího slova
- Ve shodě Bible s historickými událostmi
- V souběhu (v relaci) biblického a vědeckého názoru

e) V Bibli byl zjeven Boží plán záchrany – spásy:

- Bible mluví o hříchu
- O smrti
- O zákoně
- O milosti
- O vykoupení
- O znovuzrození
- O moci krve Ježíše Krista
- O církvi a o křesťanském životě
- O věčné spáse
- O věčném zahynutí
- O zmrtvýchvstání
- O 2. příchodu Pána Ježíše Krista.

C) DRUHY INSPIRACE

V zásadě existují dva pohledy na inspiraci Písma:

Verbální inspirace (inspiratio verbalis) – slovní vdechnutí nebo **reálná inspirace** (inspiratio realis) – reálné vdechnutí.

Verbální inspirace předpokládá, že je vdechnuto celé Písmo, každý verš a každé slovo. Na tomto základě je postaveno biblické učení **fundamentalistů**, pro něž **je** Bible Božím slovem na rozdíl od liberálů, tvrdících, že **v** Bibli je Boží slovo. Ve Starém zákoně je víc než 3800x řečeno: „Takto mluví Hospodin...“, „Hospodin řekl...“ či „Slovo Hospodinovo stalo se...“.

Pán Ježíš stál na stanovisku **verbální inspirace** (Mt 5,18; L 16,17; 21,23; J 10,35; 14,26; 16,13; 1Te 2,13). Věřící křesťané stojí rovněž na tomto stanovisku.

Reálná inspirace se opírá o myšlenku, že v Bibli je kromě Božího slova, tzn. kromě slov, která vyřkl sám Bůh, také lidské slovo (např. slova faraonova, Herodesa, Achítofela, Šimei, Jidáše atd.), jsou zde také redakční dodatky opisovačů či tlumočnicků, ale i slova ďábla (např. 1M 3; Jb 1,2; Iz 14,13-14; Ez 28,2; Mt 4, Mk 1, L 4).

„Veškeré Písmo je vdechnuté Bohem a je užitečné k učení, k usvědčování, k napravování, k výchově ve spravedlnosti, aby Boží člověk byl takový, jaký má být, důkladně vystrojený ke každému dobrému skutku“ (2Tm 3,16.17).

D) PRINCIP INSPIRACE

Nutno zdůraznit velmi důležitou skutečnost, že inspirace se týká jen originálů Písem Starého a Nového zákona.

Písmo je dokonalé, neomylné a bezchybné. Případné chyby či nepřesnosti mají svůj původ:

1. V nedokonalém opisu originálu (chyba opisovače, únava, vada zraku, spletení, přeskupení nebo záměna, případně vypuštění písmen, výrazů či veršů.
2. Z nedokonalého označení souhláskových textů (hebrejský kvadratický text obsahuje výlučně souhláskové písmo. Doplnění samohlásek do hebrejského písma vděčíme masoretům, význačným a učeným židovským biblistům.
3. V nepřesném překladu textu z původních jazyků do jazyků novodobých (např. termín **hades** = krajina, říše mrtvých (L 16,23) byl omylem přeložen termínem **peklo** (Mt 11,23; 16,18; Zj 1,58; 5,8; 20,13-14).

E) PROCES INSPIRACE

V časovém rozpětí 1600 let, kdy Bible vznikala od první do poslední knihy, byla napsána pod vdechnutím Ducha svatého. Proces inspirace skončil v okamžiku vzniku poslední knihy Nového zákona. V současnosti Duch svatý inspiruje lidská srdce. Trvalou kontinuitou procesu inspirace je svědectví a práce Ducha svatého, který svědčí o Pánu Ježíši (J 16,26), usvědčuje z hříchu, spravedlnosti a soudu (J 16,8-11), uvádí ve všelikou známost (J 16,23), učí všemu a připomíná (J 14,26) a oznamuje budoucí věci (J 16,23).

V současnosti Duch svatý zve a vede ke čtení (Zj 1,3), slyšení (L 8,15; 11,28; Zj 1,3) a zachovávání Božího slova (L 8,15; 11,28; Zj 1,3; 22,7).

Od dob uzavření kánonu Písma svatého Starého a nového zákona nelze:

1. Nic do Božího slova doplnit (5M 4,2; Zj 22,18)
2. Nic z Božího slova vypustit (5M 4,2; Zj 22,19)
3. Boží slovo překrucovat (Ga 1,7-9)
4. Odchýlit se od Božího slova (Ga 1,6)
5. Lstivě se obírat Božím slovem (2Ko 4,2)
6. Nelze si činit z Božího slova předmět obchodu (2Ko 2,17)
7. Zvěstovat Boží slovo ze závisti a navzdory (Fp 1,17), či z obliby a marné chvály (Fp 2,3).

6. KÁNON PÍSMÁ SVATÉHO

A. CO JE TO KÁNON

Pojem „kánon“ má dlouhou tradici. V hebrejském jazyce znamenalo slovo „kaneh“ třtinu. V řeckém jazyce z dob Homéra znamenal „kánon“ „prut“, třtinu k měření“, „míru“ a termíny spojené se stavitelstvím. Později se pojem *kánon* rozšířil a zobecnil a znamenal *míru, reguli, vzorec, pravidlo, záměr* nebo *vzor*. V helenistickém období se *kánonem* začalo označovat *závazné vyjádření, autoritativní skladba, platný katalog*.

Křesťanské pojetí *kánonu* začíná ve 3. století a znamená *pravidlo víry a pravidlo následování* (Ga 6,16, srov. 2Ko 10,13-15) a dále kánon jako katalog, oficiální seznam sbírky knih Písma svatého pochází z poloviny 4. stol. Výraz *kanonické knihy* byl poprvé použit na koncilu v Laodiceji (360 n. l.). Od těchto dob označuje slovo *kánon* sbírku Písem svatých.

Kánon Písem svatých je sbírkou inspirovaných a neomylných knih, které obsahují pravidla zjevené pravdy. Je třeba připomenout další, velmi důležitou definici kánonu: Kánon je uzavřený soubor inspirovaných knih, které jsou pro církev normou víry a jednání. Knihy obsažené v tomto kánonu nazýváme **knihy kanonické**.

Ze zpráv židovského historika Josepha Flavia (Contra Apionem 1,8) vyplývá, že kánon Starého zákona vznikl od dob Mojžíšových (13. stol. př. n. l.) až do Ezdráš (5. stol. př. Kr.). Tentýž autor udává, že Tóru (Pentateuch) napsal Mojžíš, mudrci – knihy naučné a proroci – knihy prorocké.

Opíraje se o Flaviovo svědectví a rabínské podání vynikající židovský učenec 15. stol. Eliáš Levíta potvrdil hypotézu, že tvůrcem uzavřeného souboru knih Starého zákona byl Ezdráš.

Soubor knih Starého zákona byl konečně uznán za kanonický kolem roku 100 na rabínském synodu v Jamni (Jahne) – (asi 20 km od středoziemního přístavu Jaiffa). Tehdy ustálený kánon knih SZ je označen jako „kánon palestinský“ – na rozdíl od jiného kánonu – „kánonu alexandrijského“, který používali Židé v egyptské diaspoře v Alexandrii. Alexandrijští Židé, používající řeckého jazyka ve sbírce kanonických knih připojili apokryfní knihy, jejichž inspirace je ve světle celé Bible vysoce pochybná.

B. ZNAKY KÁNONU

Kánon knih SZ charakterizují určité znaky a to zejména:

1. Boží inspirace
2. Oddělení od světské literatury vysloveně sakrálním charakterem
3. Omezení počtu knih (24 knih)
 - Tóra – 5 knih
 - Nebiim – 8 knih
 - Ketubim – 11 knih
4. Neporušitelnost znění textu svatých knih (prof. J. B. Niemczyk, Kompendium wstępu do Starego Testamentu, str. 19).

C. KÁNON KNIH SZ U KŘESŤANŮ

Křesťané převzali knihy SZ od Židů. To byla Bible Pána Ježíše a apoštolských křesťanů. Je třeba poznamenat, že křesťané převzali SZ ne v hebrejském originálu, ale v řeckém překladu, tzv. Septuagintě (Překlad sedmdesáti – LXX). Prozrazuje se to mj. tím, že knihy NZ napsané v řečtině používají starozákonní citáty z řeckého překladu – Septuaginty.

Knihy Nového zákona vznikaly v letech 51-52 (listy Tesaloničanům) až do roku 96-98 (Zjevení Jana, Evangelium Jana). Přesto kánon Starého i Nového zákona byl poprvé uveden na synodě v Laodiceji (r. 360), poprvé byl zveřejněn v tzv. „velikonočním listě“ Atanasia v roce 367, kde byl přijat soubor 39 kanonických knih Starého zákona a 27 knih Nového zákona. Tento kánon byl potvrzen třemi synody: v Hippo Regius (r. 393) a III. a IV. Synodem v Kartágu (397 a 419).

Na ustálení sbírky knih Starého zákona měl ve velké míře vliv existence značných rozdílů mezi židovskou diasporou v Alexandrii (Egypt) a ortodoxním židovstvem v Palestině, co do skladby i počtu knih Starého zákona. Jak víme, kánon ortodoxního palestinského judaismu obsahoval 24 starozákonních knih, zatímco kánon alexandrijské obce byl rozšířen o apokryfní knihy. Víme rovněž, že počátkem 2. stol. byl na synodě v Jamni konečně ustálen a uznán za jediný a pravý palestinský kánon Starého zákona a apokryfy byly zavrženy.

Problematika inspirace apokryfních knih, které katolická církev nazývá deuterokanonickými (kanonické knihy druhého řádu), byla od dob apoštolů zpochybňována, rovněž Luther a jiní reformátoři je nepovažovali za inspirované a nezařadili je do kánonu a do současnosti přetrvává rozdílnost v počtu knih Bible protestantské a katolické.

Knihy, které nebyly uznány za inspirované a kanonické jak palestinskými Židy, tak i křesťany posledních staletí se dělí obecně na dvě kategorie – na apokryfy a pseudoepigrafy.

7. APOKRYFNÍ KNIHY

„**Apokryfy** jsou starodávne židovské a raně křesťanské spisy neurčitého původu, obsahu často tajemného, odbíhající od všeobecně přijatého učení...“ (Katolická encyklopedie, sv. 1., str. 758).

Termín „*apokryphos*“ byl převzat z řečtiny a znamená skrytý, tajemný. Byly takto nazvány v 5. stol. proto, že měly nejasný původ i obsah a i proto, že byly ukrývány a pilně hlídány, aby se nedostaly do rukou společnosti.

Do 16. stol. nebyly apokryfy nikdy oficiálně zařazeny do kánonu, kromě toho, že s kanonickými knihami mají podobnost v domnělém autorství a v náboženské tématice.

Připomněli jsme už, že K, ani protestanty. V souvislosti s tím je záhodno sledovat výpovědi „církevních otců“ na toto téma.

Poprvé použil termín Apokryfy Klement Alexandrijský (Stromata 1,15,69). Origenes jej použil na označení náboženských knih, které sice byly užitečné, avšak obsahovaly mnoho chyb a nebyly plně shodné s křesťanským učením (Prologus in Cauticum). Rufus (kolem roku 345-410) nazval apokryfy ty knihy, které se neměly číst veřejně v církvi (Exposito Symboli, 38) a Hieronymus míní, že existuje-li jakákoliv kniha mimo 24 knih Starého zákona, patří mezi apokryfy (Prologus gateatus). Tentýž rovněž napsal, že tyto knihy nejsou vdechnuté a že je nelze používat k potvrzení církevních dogmat (Pfaefativ in libros Salomonis). Jak Hieronymus (Ad Laetam 107,12), tak i Augustin (De Civitate Dei, 15,23,4) zdůrazňovali jejich nejasný původ, nebo ne od těch autorů, jimž byly připisovány. Takoví pisatelé prvotních křesťanů, jako byl Cyril Jeruzalémský (cca 315-386), Epifanius (cca 315-403), Gregor z Narjansu (323-389) a Rufus se přimlouvali za 24 kanonických knih Starého zákona.

V roce 390 psal Hieronymus, že mimo již ustálené knihy Písem je další třeba považovat za apokryfy a o čtyři roky později napsal, že ty knihy, které nejsou v judaistickém souboru, je třeba zavrhnout. Přes tyto tak závažné argumenty, které apokryfy zpochybňovaly, jako byl ustálený palestinský kánon, negativní postoj prvotního křesťanství, kritické posudky církevních otců, katolická církev dekretem 4. sezení tridentského koncilu ze dne 8. 4. 1546 jako odpověď na postoj reformátorů, zejména Luthera (1526), kteří kategoricky odmítali kanoničnost apokryfních knih, vyhlásil zapojení apokryfů do kánonu Písma svatého. Uvedený dekret tridentského koncilu obsahoval velmi výmluvnou klauzuli: „Kdyby někdo tyto knihy (které byly vyjmenovány) v celku nebo i v částech, jak je zvykem číst v katolické církvi a jak jsou ve staré zevšeobecněné formě latinského textu, neuznal za svaté a kanonické... budiž proklet“ (Euchiridion biblicum, 45).

Protestanté však přesto zůstali věrni ideji dodržení židovského kánonu Písma a po vzoru křesťanské církve prvních století přejali kánon Písma svatého bez apokryfů. Ve stopách protestantů šla další křesťanská vyznání, zejména pravoslavná církev a svobodné církve (církve malé reformace).

A. STAROZÁKONNÍ APOKRYFY:

Mezi starozákonní apokryfy patří následující knihy:

1. Tobáš
2. Judit
3. 1. Makabejská
4. 2. Makabejská
5. Moudrosti (Šalomounovy)
6. Moudrosti Siracha (kazatele)
7. Báruch
8. List Jeremjáše (6. k. knihy Bárucha)
9. Apokryfní doplňky
 - Daniel (3,24-90, kap. 13 a 14)
 - Ester (10,4-13; 11,2-12; 13,1-14.19; 15,4-19; 16,1-4).

B. NOVOZÁKONNÍ APOKRYFY:

V prvních staletích křesťanství současně se vznikem kanonických knih NZ dochází k hojnému rozkvětu apokryfní literatury. Mezi apokryfní literaturou existují evangelia, události, listy a zjevení.

a) Apokryfní evangelia

1. Protoevangelium Jakuba (2. stol.)
2. Evangelium Židům (2. – 4. stol.)
3. Evangelium Egyptanům
4. Evangelium Elionitům (2. – 3. stol.)
5. Petrovo evangelium
6. Evangelium Tomáše
7. Evangelium Gamalielovo
8. Evangelium Nikodémovo
9. Evangelium Nazarejských
10. Evangelium Evy (gnostický výtvar)
11. Evangelium Jidáše Iškariotského (gnostický výtvar)E
12. Historie tesaře Josefa (7. stol.)
13. Historie zesnutí a nanebevzetí Marie (4. stol.)

b) Skutky (akta)

1. Skutky Petrovy (Quo vadis Domine)
2. Skutky Pavlovy
3. Skutky Petra a Pavla (5. – 6. stol.)
4. Skutky Pavla a Tekla
5. Skutky Tomáše (3. stol.)
6. Skutky Janovy (3. stol.)
7. Skutky Ondřejovy (2. stol.)
8. Skutky Matoušovy

9. Skutky Filipovy
10. Skutky Barnabášovy (misie na Kypru)
11. Skutky Bartoloměje
12. Skutky Matějovy
13. Skutky Taddea
14. Skutky Pilátovy (4. stol.)
15. Skutky Pseudo-Klementiny
16. Pomsta Spasitele

c) Listy:

1. Epištola Apostolorum (apoštolský list – 2. – 3. stol.)
2. List Laodicejským – 4. stol.
3. List Alexandrijským
4. List Korintským (3.)
5. List Korinťanů Pavlovi (2. stol.)
6. List Kristův Abgarovi, králi Edessy
7. List Abgarův Kristovi
8. Listy Pavlovi Senecovi (6 listů – 4. stol.)
9. Listy filosofa Seneca Pavlovi (8 listů – 4. stol.)
10. List Pilátův
11. List Tomášův
12. List Barnabášův
13. Učení Addai (činnost Taddeáše)
14. List Pseudo-Tita

d) Apokalypsy – zjevení

1. Zjevení Petra (2. stol.)
2. Zjevení Pavla (4. – 5. stol.)
3. Zjevení Tomáše
4. Zjevení Bartoloměje
5. Zjevení Štěpána
6. Zjevení Zachariáše
7. Zjevení Jana (tři verze)
8. Zjevení Marie (dvě verze)

Proč nebyly apokryfy vřazeny do kánonu Písma svatého?

1. Nebyly v palestinském kánonu, ortodoxní židé je nikdy nezařadili do sbírky svatých knih.
2. Ani Pán Ježíš, ani jeho apoštolové a první křesťané je nepovažovali za inspirované, necitovali je a neodvolávali se na jejich obsah.
3. Značná část apokryfní literatury má dodatečný charakter, je z pozdějších dob než biblické zprávy, odtud také pramenily námitky proti jejich věrohodnosti a pravověrnosti.
4. Nebyly čteny na náboženských shromážděních v synagogách, ani prvními křesťany.

5. Jejich historická a obsahová cena je rozdílná, obsahují mnoho fantastických, legendárních, mnohdy naivních a se skutečností se neshodujících údajů, někdy dokonce i chybných a falešných (např. v knize Judit je v 1,1 chybný údaj, že Nebúkadnezar kraloval v Ninive nad Assýrií).
6. Apokryfy byly zpochybněny učenými pisateli a křesťanskými apologety, jako byli Klement Alexandrijský, Origenes, Rufin, Cyril Jeruzalémský, Epifanes, Řehoř Nasianský, Hieronymus a Augustin.
7. Vzhledem k tomu, že byly jako neautentické, neinspirované a nevěrohodné zavržené Lutherem a ostatními reformátory. Této zásady se drží všechny protestantské církve od dob reformace dodnes.

V souvislosti s tím uvedu několik zřejmě chybných, naivních a s pravdou nesouhlasících zpráv.

- Tomášovo evangelium (popisuje divy konané malým Ježíšem v období dětství – viz J 2,11; 4,54)
- Skutky Pavlovy – (událost o křtu Iva)
- Historie nanebevzetí Panny Marie (srov. J 3,13).

8. PSEUDOEPIGRAFY

Zvláštním druhem náboženských literárních útvarů byly **pseudoepigrafy**, jejichž největší rozvoj se datuje od dob Makabejců (175 – 135 př. Kr.). Tato literatura se v mnoha případech vsouvala pod názvy kanonických knih, zejména prorockých, a rovněž se kryla za názvy patriarchů. Byly to spisky náboženského obsahu, ale pod falešným jménem či názvem. Termín byl převzat z řečtiny: *pseudes* – nepravdivý, neskutečný, smyšlený, a *epigrafie* – nápis, titul díla. Pseudoepigrafy jsou tedy díla s falešným titulem.

Mezi nejznámější pseudoepigrafy patří:

1. Kniha jubilejí, tzv. Malá kniha Genesis (2. stol.)
2. List Aristeia
3. Třetí a čtvrtá kniha Ezdrášova
4. Třetí a čtvrtá kniha Makabejská
5. Životopisy Adama:
 - Život Adama a Evy
 - Adamova závěť
 - Adamovo pokání a kniha o Adamových synech (gnostické dílo)
 - Adamova apokalypsa (několik verzí)
6. Kniha Enochova (verze hebrejská, etiopská a slovanská)
7. Závěti 12 patriarchů
8. Jobova závěť
9. Abrahamova apokalypsa
10. Mojžíšova apokalypsa
11. Nanebevzetí Mojžíšovo
12. Žalmy Šalomouna, Ódy Šalomouna (42), Závěť Šalomouna
13. Žalm 151
14. Báruchova apokalypsa
15. Mučednictví Izajášovo
16. Modlitba krále Manasessa
17. Sybilina proroctví (2. stol. př. Kr. – 6. stol po Kr.)
18. Válka Synů světla se Syny temnot (Kumrán)
19. Eliášova Apokalypsa

Při této příležitosti je třeba poznamenat, že katolíci považují apokryfní knihy za knihy deuterokanonické a pseudoepigrafy nazývají apokrafy.

Důvod, proč katolíci považují apokryfy a pseudoepigrafy za inspirované knihy, je mj. v tom, že v nich čerpají podporu svých dogmat – např. ve 4. knize Ezdrášově 2,34-35 se vyskytuje liturgicko-ceremoniální pohřební modlitba: „Odpočinutí věčné dej jim...”

Podobných příkladů citování apokryfů či pseudoepigrafů za účelem potvrzení dogmat, které se neslučují s plností Písem je víc. Proto uvádím raději výrok apoštola Pavla, tak aktuální v dnešních dnech:

„Kdyby však měl někdo sklon se přít -- takový zvyk nemáme ani my, ani Boží sbory“.

9. ORIGINÁLNÍ TEXT PÍSMÁ SVATÉHO

Písmo svaté bylo napsáno ve třech jazycích: hebrejsky, aramejsky a řecky.

Starý zákon byl napsán převážně hebrejsky, pouze malé části SZ jsou v aramejském jazyce (Da 2,46–7,28; Ezd 4,8–6,18; 7,12–26; 1M 31,47; Jr 10,11). Nový zákon je psán řecky.

1. HEBREJSKÝ JAZYK

Vznikl pravděpodobně z prvního aramejského jazyka, který používali patriarchové. Patřil do skupiny semitských jazyků:

- A) Severosemitská skupina – aramejščina
- B) Západosemitská skupina – hebrejščina
- C) Jihosemitská skupina – arabština

Nejstaršími památkami hebrejského písemnictví se semitskou abecedou jsou starosemitské nápisy na hliněných tabulkách pokrytých klínovým písmem. Mezi nejdůležitější patří: tabulky z Tell-el-Amarna (Egypt), nalezené v roce 1888, tabulky ze Sychem, objevené Sellinem z předizraelského období, vykopávky C. Schaeffera v Ras-šamra, starobylém Ugaritu v severní Sýrii u Středozemního moře, objevené v roce 1929 z období před Mojžíšem. Nezávisle na velkém počtu tabulek v osmi jazycích, mj. babylonském a hebrejském, bylo nalezeno také sinajské písmo, obsahující hláskový text z období před 2. tisíciletími př. Kr. Je třeba připomenout i džbán z Gezer, objevený v roce 1929 Garstangem, jehož povrch je pokryt sinajským písmem (kolem 2000–1600 př. Kr.) a další dva džbány z Lachis, objevené roku 1934 Starckem z období kolem 1500 př. Kr. a z Betsebes, objevený prof. Elihu Grantem v roce 1930 z doby cca 1800 př. Kr., rovněž pokryty textem hláskového písma sinajského.

Objevy dalších nápisů jako např. kámen v Meši, krále Moábského, objevený v roce 1868, Abiramův sarkofág z Byblosu (r. 1923) a samařské ostraky (1924) poukazují naprosto jasně, že již v období před Mojžíšem bylo v Palestině známo písmo.

V době příchodu Abrahama do Kanaanu (cca 1900 př. Kr.) tam budovali město Kariatsefer (město knih) – (viz Jo 15,15–16; Sd 1,11).

Hebrejské písmo časem měnilo podobu a získalo formu, kterou rabíni nazývali „kvadratickou“.

Připouští se, že období vývoje klasického hebrejského jazyka spadá do let 1000–586 př. Kr. (od dob Davida po babylonské zajetí).

Starozákonní správa informuje, že nejstarší biblické dokumenty byly vyryty v kamenu (2M 31,18; 34,1–4; 5M 10,1–4; 27,1–8; Jo 8,32), na hliněných tabulkách (Iz 30,8) nebo na olověných tabulkách (Jb 19,24). Nejčastější však byly papyrové svitky, na nichž se psalo pomocí pera nebo štětce (2M 17,14; 24,4; 34,27; 4M 32,2; 5M 31,19,24). Hebrejská abeceda měla dva charakteristické znaky: Byla složena výhradně z velkých písmen a bylo to písmo souhláskové.

2. ARAMEJŠTINA

Název jazyka je odvozen od jména posledního, pátého syna Semova – Arama (1M 20,22). Byl to úřední jazyk Babylonu za dob pobytu Židů v babylonském exilu. Navíc Židé tehdy tento jazyk sami používali. Po návratu z babylonského zajetí začal babylonský aramejský jazyk důsledně vytlačovat jazyk hebrejský, který zůstal jazykem pro synagogy a náboženství. V pozdějších dobách byl hebrejský jazyk znám pouze kněžím a opisovačům písem.

Za dob pozemského pobytu Pána Ježíše byla aramejšтина běžnou řečí Židů v Palestině. Používal ji Pán Ježíš i apoštolové.

3. ŘEČTINA

Všechny novozákonní knihy byly napsány v řečtině. Nebyla to však klasická řečtina (helénská), ale obecná (helenistická). Tato helenistická řečtina byla nazývána „**koiné dialektos**“ – společným dialektem nebo také „všeobecným dialektem“. Tento helenistický řecký jazyk se používal v epoše pozdního starověku, začínající ve 4. stol. př. Kr. (Porážka perského impéria Alexandrem Velikým v r. 330 př. Kristem) a končící v roce 30 př. Kr. (dobyť Egypta Římany). „Koiné“ byl jazyk, užívaný v obecné řeči, úředním jazykem, v literatuře a helenistické kultuře od 4. stol. př. Kr. do 5. stol. po Kr.

Rovněž je třeba připomenout, že první překlad hebrejské Bible byl překlad do řeckého helenistického jazyka. Tento překlad byl zhotoven v Alexandrii ve 3. stol. př. Kr. (Egypt). Nesl název „Septuaginta“ (překlad sedmdesáti). Septuagintu používali Židé v egyptské diaspoře, kteří mluvili řecky a dále se stala Biblí křesťanů za Palestinou. Dosavadní bádání prokázala, že z kolem 350 starozákonních citátů uvedených v knihách Nového zákona má kolem 300 svůj původ v Septuagintě (symbolicky označené LXX).

10. MASORETSKÝ TEXT

Nad čistotou, věrností a jednotností hebrejského textu bděli židovští učenci, zvaní Soferim, „zákoníci“, které připomínají i evangelisté (Mt 15,1; 23,2; L 5,21). Současně s ustálením kánonu starozákonních knih kolem roku 100 po Kr. nastupuje ustálení textu jednotlivých knih a získání trvalé podoby. Tím se zabývali židovští učenci, nazývaní **masoreti**.

Masoreti předávali poznámky svých představitelů, týkajících se určitých nepravidelností anebo definitivních úprav textu, aby se předešlo eventuálním chybám nebo změnám, které by se mohly vloudit při přepisování svatého textu, nejprve ústně. Jejich název masoreti plynul z toho, že ustálili písemně až dosud ústně předávanou tradici (masora).

V obsahu masory byly kromě výše uvedených úvah a oprav také poznámky, jak se mají určité verše číst – a nakonec sečetly jednotlivé verše, slova, a dokonce i písmena a vyjádřen jejich počet v každé knize. Vyčteno rovněž, která kapitola, verš a slovo připadá na střed knihy a rovněž, kolikrát se opakuje každé písmeno abecedy, např. alef – 42.373x, bet – 38.218x, apod.

Masoreti provedli rovněž členění výrazů, protože do dob jejich činnosti se biblický text opisoval bez mezer mezi slovy, což mohlo dávat příležitost k špatnému spojování písmen a v důsledku vedlo k různému způsobu čtení a ke změnám smyslu daného textu.

Své poznámky uváděli masoreti na okraji textu (masora marginesa), nad nebo pod textem (velká masora) a na konci textu (koncová masora).

Nejdůležitějším dílem masoretů, které korunovalo proces ustálení textu, byl objev a zavedení vokalizačního systému, tzv. „punktace“ (v 6. stol. po Kr.). Byl to systém znaků samohláskových (tečky a čárky), umístěných obvykle pod souhláskovým textem. Jeho tvůrci byli masoreti z Tiberiady, místa položeného na západním břehu Genezaretského jezera. Existovaly dva systémy punktace – babylonský, kdy byly samohláskové znaky umístěny nad textem ze souhlásek (východní masora) a tiberiadský – s punktačními znaky umístěnými **pod souhláskami** (západní masora), který konečně zvítězil.

Největší zásluhy v oblasti stabilizace textu má rabbi Ben Aquiba (50-135 po Kr.), který se přičinil o sjednocení textu, proto byl dlouhou dobu nazýván **textem Ben Aquiby**. Práci masoretů, táhnoucí se několika staletími ukončil znamenitý učený masoret Moše Ben-Ašer (900-950 po Kr.). Jím zpracovaný hebrejský text přetrval beze změn až do dnešní doby. V téže době jiný masoret Moše Ben-Neftali (890-940 po Kr.) zavedl do textu samohláskového **znaky přízvuku**, plnící roli našich slabikových přízvuků, přidaných znaků, které spojují nebo rozdělují určité výrazy, nebo ukazující na zvýšení nebo snížení hlasu při čtení, což ve svých důsledcích vedlo ke vzniku **zpívaného textu**, který se nedá napodobit v žádném překladu. Zpívaný text zůstane uměním jen v originále.

Biblický text se všemi těmito průvodními znaky se jmenuje „masoretský text“.

Ve 12. století byly práce masoretů skončeny a masoretský text ustálený školou Ben-Ašera získal ve 14. stol. znak všeobecně přijatého textu (**textus receptus**).

Celá hebrejská Bible (bez masory) byla vydána poprvé v roce 1488 v Soucinu v Lombardii. První hebrejskou Bibli, nazývanou rabínskou Biblí, opatřenou kompletní masorou vydal v letech 1516/17 Felix Pratensis v tiskárně Daniela Bomberga v Benátkách. Byla čtyřsvazková a obsahovala také **aramejské targumy** (parafráze textu v aramejském jazyce) a **rabínské komentáře**.

Pravzorem (textus receptus) pro obrovskou lavinu dalších nákladů hebrejského textu byla druhá Bible rabínská, vydaná v letech 1524/25 rovněž v Benátkách, v tiskárně Daniela Bomberga, ale nákladem Jakuba Ben-Chajjim. Podle ní vydal vlastně své 1. a 2. vydání starozákonních textů slavný protestantský biblista Rudolf Kittel (+1929), edičně známé jako „Biblia Hebraica“. Dlužno poznamenat, že Biblia Hebraica dává podklad pro překlady Starého zákona do novodobých jazyků (např. The New English Bible – 1970), rovněž polské jak v edicích katolických (Bible tisíciletí – 1965), tak i protestantských (Nový překlad – 1975).

Od 3. vydání (1930) Biblia Hebraica podává text Ben Ašera, znamenitého masereta tiberiadského. Pod textem dole byly umístěny: změny rukopisů a překladů a četné poznámky masoretů. V 7. vydání (1951) Biblia hebraica zahrnuje změny manuskriptů, nalezených v roce 1947 v Kumránu u Mrtvého moře.

11. ZÁKLADNÍ HEBREJSKÉ TERMÍNY

Hovoříme-li o starozákonní problematice, setkáme se s různými termíny, čtenářům blíže neznámými. Abych čtenářům přiblížil význam technického biblického slovníku, uvádím několik nejdůležitějších a nejčastějších pojmů.

1. **MIKRA** – u Židů tento termín označoval text, určený ke čtení, textem byly knihy Starého zákona, obsahující zákon (TORAH), proroky (NEBIIM) a Písma (KETUBIM).
2. **SOFERIM** – jediným způsobem rozmnožování hebrejského textu bylo ruční opisování manuskriptů. Rozmnožováním rukopisů (SEFER) se zabývali písaři (SOFERIM). Přepsané, používané nebo zničené rukopisy se skládaly do archivu, pokladnice (GENIZZY), aby byly uchráněny před znesvěcením.
3. **TALMUD** – pojem **talmud** v hebrejštině znamená „učení“ (od slovesa **lamad** – učil). Talmud byl velmi rozsáhlým dílem rabínských škol, obsahujícím souhrn judaistického biblicko-náboženského vědění, zejména eticko-právní oblasti. Jinými slovy – byl to židovský komentář Pentateuchu. Jeho podstatnou část stanovila **mišna**.
4. **MIŠNA** – termín **mišna** je odvozen od slovesa „šana“ – hebr. „opakoval“. Byla to zprvu ústně, a od 2. stol. po Kr. písemně předávaná doktrína, stále se zvětšující a narůstající na základě četných diskusí vedených mezi rabínskými školami.
5. **GEMARA** – pojem **gemara** je převzat z hebr. „gemar = končit, dozrávat“. V judaistickém teologickém jazyku znamenalo „doplnění“. Na základě diskusí rabínských škol nad mišnou vznikl obrovský komentář nauky zvaný GEMARA. Gemara vznikla v Palestině a v Babyloně (mezopotámská židovská diaspora). Ve 4. stol. byly jak palestinská, tak i babylonská gemara zachyceny písemně. Po sloučení gemary s mišnou vznikl talmud palestinský a talmud babylonský.
6. **MIDRAŠ** – od hebrejského „daraš – hledal, bádá“. Midraše byl homileticko-exegetická vysvětlení náboženského judaismu, tvořily svérázný komentář.
7. **HALACHA** – obsahovala vysvětlení právních předpisů Tóry (Pentateuchu, 5. knih Mojžíšových). Halacha je prací skupiny rabínů z **amoramitské** školy. **Amiramité** byli rovněž tvůrci **mišny**.
8. **HAGGADA** – určovala morální vztah k zachovávání předpisů a příkázání v Písmu. Byl to zvláštní druh části talmudu, vyučující výpovědi opřené o Písmo. Výraz HAGGADA byl ptejat z hebr. „higgid = kázal“. Haggada byla komentářem o morálním obsahu historických popisů Bible. Tvůrci Haggady byli rabíni ze školy známé pod názvem TAANITŮ. Rovněž gemara, judaistický komentář učení, vděčí za svůj původ Taanitům.

12. MANUSKRIPTY

Biblický text Starého i Nového zákona zůstal uchován v podobě manuskriptů. **Manuskripty** nazýváme všechny rukopisy biblických textů, patřících do kánonu Písma svatého. Originály manuskriptů se nedochovaly, neexistuje ani jeden prvopis (autograf), jsou jen opisy (apografy). Tyto apografy se od sebe liší, existuje však podivuhodná shoda v jejich obsahu. Jsou velmi staré, nejstarší hebrejský apograf pochází z 9. stol. po Kr., avšak svitky z Kumránu u Mrtvého moře, pocházející z nálezů v letech 1947-1956 se datují z 2. stol. po Kr. Situace je mnohem lepší než ve světské literatuře, poněvadž kodexy děl Sofokla, Aischylose, Platona či Herodota jsou od svých autorů mladší o 1000 až 1500 let. (Josh McDowell, Evidence that demands a verdict, str. 13).

Jako příklad stojí za to uvést několik zdrojů:

Autor	Datum vzniku	Nejstarší kopie	Rozpětí let
Aischylos	525-456 př. Kr.	1000 po Kr.	1450
Plato	427-347 př. Kr.	900 po Kr.	1200
Sofokles	496-406 př. Kr.	1000 po Kr.	1400
Herodotos	480-425 př. Kr.	900 po Kr.	1300
Euripides	480-406 př. Kr.	1100 po Kr.	1500
Aristoteles	384-322 př. Kr.	1000 po Kr.	1400
Demosthenes	383-322 př. Kr.	1100 po Kr.	1300

1. DŮLEŽITÉ HEBREJSKÉ MANUSKRIPTY

- 1.1 Codex Cairensis** (Káhirský kodex) – z roku 895 po Kr., obsahuje pouze rukopis knih historických a prorockých, nalézá se v Britském muzeu v Londýně. Dílo rabínské školy v Tiberiadě s masoretským textem Moše Ben Ašera.
- 1.2 Codex Leningradensis** (Leningradský kodex) – z roku 916 po Kr., obsahuje velké a malé proroky s puntací palestinskou Moše Ben Ašera.
- 1.3 Codex Aleppensis** – pochází z Aleppa, syrské lokality, donedávna biblistům nepřístupné. Po tzv. „šestidenní válce“ (6. 1967), byl biblistům zpřístupněn. Pochází z roku 900 po Kr., sestává z 380 karet, je psán ve dvou nebo třech sloupcích, obsahuje text 24 kanonických knih Starého zákona. Masorou jej opatřil Rabbi Aaron Ben Ašer.
- 1.4 Codex Petropolitanus** (Petrohradský kodex). Obsahuje celý Starý zákon, pochází z roku 1008 po Kr. Měl nejprve babylonskou (horní) puntaci, později palestinskou (dolní), provedenou Moše Ben Ašerem před rokem 1000. Je v Leningradě (Petrohradu),
- 1.5 Codex Reuchlinianus** (Reuchlinův kodex) z roku 1105 po Kr. Obsahuje pouze prorocké knihy. Text zpracoval masoreta Ben Neftali.
- 1.6 British Codex** – z roku 950 po Kr. Obsahuje část Starého zákona od Genesis do Deuteronomium. Je v majetku Britského muzea v Londýně.

2. DĚLBA MANUSKRIPŮ

Manuskripty se dělí mnoha způsoby podle různých hledisek. Uvedu nejdůležitější z nich. Dělí se podle:

A) Druhu materiálu

1. Papyrusy
2. Pergameny

B) Formy materiálu:

1. Svitky
2. Kodexy

C) Tvaru a velikosti písma

1. Majuskule (unciální rukopisy)
2. Minuskule (kurzívní rukopisy)
1. **Techniky udržení textu**Rukopisy
2. Tisky

D) Barvy tisku (inkoustu)

1. Černé
2. Barevné

E) Druhu jazyka odkazu

1. Originály
2. Překlady

A. DRUH MATERIÁLU

1. **Papyrus.** Vlastí papyru byl Egypt. K výrobě se používalo rostliny, hojně rostoucí v deltě a na březích Nilu. Ovidius, slavný římský básník, nazývá Nil „flumen papyriferaum“. Papyrus (charta aegyptia) se připravoval velmi komplikovaně. Z lodyhy rostliny *Cyperus papyrus* o délce 4-5 m se jehlou oddělovaly tenké, ale co nejširší pásy. Tyto pásy se kladly vedle sebe nejprve podél na desku zvlhčenou nilskou vodou. Pak se kladla napříč další vrstva tak, že s původní svírala pravý úhel. Celek se dával do lisu a lepkavá míza, vylišovaná z rostliny pojila obě strany pásu a odstraňovala všechny nerovnosti. Po důkladném vysušení na slunci dosáhli materiál o rozměrech kolem 50 x 20 cm, který byl dále slepován do papyrových svitků požadované délky cca 10 m, i když byly i delší. Nakonec se svitek navinul na speciálně uspořádaný dřevěný váleček.

Pera se vyráběla z třtiny (*calamus camma*), včetně písácké barvy, která je prototypem inkoustu, vyrobeného ze směsi sazí, lepidla a vody.

Egyptané vedli čilý obchod s papyrem, kromě jiného obchodovali také s Fénicií. Kolem roku 1090 př. Kr. koupil Zakarbaat, kníže fénického města Byblos od Egyptana Wen-Ammona 500 svitků hotových papyrů. (The New Bible Dictionary, str. 926).

Svitky papyru jsou nejstarší formou biblických manuskriptů. Převážná část knih Starého zákona a nejpravděpodobněji všechny knihy Nového zákona byly zapsány na papyru. Předpokládá se, že celý Nový zákon by se vešel na svitek 70 m dlouhý. (E. Dąbrowski: Prolegomena do Nowego Testamentu, str. 80).

V souvislosti s tím, že Řekové nazývali „Byblos“ jak samotnou rostlinu, tak i psací materiál z ní zhotovený, dostal tentýž název i svitek. Tímtéž řeckým termínem **biblos** nebo **biblion** získal význam i pojem KNIHA.

Některé biblické texty svědčí o tom, že byly napsány na svitku papyru. Judský král Jójakím (608-508 př. Kr.) vhodil do ohně svitek knihy Jeremiášovy (Jr 36,20-36). Svitky připomíná židovský název části Písma: „Chameiš megillot“ = pět svitků: Rut, Píseň, Kazatel, Pláč Jeremiášův, Ester

Svitky připomínají také: Ezd 6,2; Ž 40,8; Jr 36,2.4.6.14; Ex 2,9; 3,1-3; Za 5,1-2; 2Tm 4,13; Zj 5,1.

Archeologické objevy odkrývají stále nové biblické manuskripty. Údaje staré několik let uvádějí, že všech papyrů je přes 300, z toho 200 se starozákonními texty, a cca 100 s novozákonními texty.

Papyry se označují písmenem „P“ s připojením pořadového čísla objevu papyru.

Nejdůležitější papyry:

- a) **Papyrus Chester Beathy** (P45-47). Papyrus nese název anglického sběratele starožitností Alfréda Chester Beaty, který koupil většinu papyrů v Egyptě. Pochází z roku 200 po Kr. Obsahuje Starý i Nový zákon. Je nejkompletnější z dosud známých. Dá se srovnávat pouze s Kodexem Sinaiticem. Část je uložena v Dublinském muzeu (Irsko), druhá část je v knihovně Michiganské univerzity (USA).
- b) **Rylandsův papyrus** (P 52). Název je odvozen od knihovny v Manchesteru (GB), spojené se jménem Johna Rylandse. Obsahuje jen fragment Janova evangelia, ale za to je to nejstarší manuskript z roku 130 po Kr. Rylandsův papyrus je považován za nejstarší z dosud objevených manuskriptů. Rylandsův papyrus (P 458) ze 2. stol. obsahuje fragmenty Deuteronomia.
- c) **Papyrus Bodmer II** (P 66). Název je podle jména zakladatele Knihovny světové literatury v Cologny u Ženevy (Švýcarsko) Martina Bodmera. Pochází z let kolem 150-200 po Kr. Obsahuje 108 sloupců popsaných evangeliem Jana 1-14.
- d) **Papyrus Nash** – nese jméno učenice W. L. Nashe, který jej získal pro universitu v Cambridge. Pochází ze 2. stol. po Kr. Obsahuje několik úryvků Pentateuchu: Ex 20,2-17 a Dt 5,5-21; 6,4.

Jako psací materiál papyrus přetrval do 4. stol. po Kr. – pak přenechal místo trvalejšímu materiálu – pergamenu.

2. Pergamen.

Nový materiál pro psaní se hledal ze dvou důvodů: Papyrus byl předně materiálem, snadno podléhajícím zkáze. To dokumentuje skutečnost, že dnes nemáme jediný originál. Druhým důvodem bylo nedorozumění z důvodů rivality mezi dvěma největšími knihovnami světa: v Alexandrii (Egypt) a v Pergamonu (Malá Asie).

Ve 2. stol. př. Kr. založili Ptolemaiovci v Alexandrii největší knihovnu světa, tvořící část. tzv. MUSEIONU, která za dob Kallimacha (310-240 př. Kr.) obsahovala 400.000 papyrových svitků, přičemž na každý svitek připadala více než 1 kniha a dále 80.000 svitků obsahujících

V téže době vládla v Malé Asii v hlavním městě Pergamonu dynastie Attalidů (284-133 př. Kr.). Za vlády Eumenesa (197-160 př. Kr.) byla založena konkurenční knihovna obsahující přes 200.000 svazků. Egyptský král Ptolemaus V. Epifanes, znepokojený touto situací, zakázal vývoz egyptských papyrů do Malé Asie. To způsobilo, že v Pergamonu objevili nový psací materiál, který dostal název **pergamen**. K výrobě pergamenu se používala zprvu ovčí kůže, později telecí, kozí a oslí. K výrobě nejlepších a nejdražších výrobků se používala antilopí kůže. Pravděpodobně jeden z nejceněnějších kodexů Písma, zvaný **Sinajský kodex** byl napsán právě na antilopí kůži. Později pergamen dodatečně napouštěli purpurem, velmi drahým, ale nejstálejším starověkým barvivem, a tak získali psací materiál s hezkým purpurovým zabarvením. K takovým barevným manuskriptům patří známý CODEX PURPUREUS PETROPOLITANUS.

Papyrus se používal do 4. stol. po Kr. Pergameny se používaly od 4. do 13. století, a od 13. století dodnes se používá papír. Do Evropy přivezli Iněný papír (charta damascena) Arabové v 9. století. Pergamen však zůstal přesto jediným materiálem na psaní biblických rukopisů. Papír definitivně zvítězil objevem knihtisku.

3. Palimpsesty

Poněvadž na pergamenu se častěji než na papyru dal mazat text a blána se dala znovu použít k dalšímu psaní, nalézáme mezi pergameny tzv. palimpsesty. Je to řecký název a znamená: palin=znovu a psao=setřít, vyškrabat, smazat. Po odstranění původního textu byl pergamen znovu popsán. Bylo třeba použít řadu laboratorních pokusů, aby se podařilo smýt druhotný text, aby se dal přečíst text původní. Typickým palimpsestem je CODEX EFRAEMU z 5. stol. Na pergamenech se znovu psalo obdobně jako na papyru ve formě svitků, později se tato forma manuskriptů opustila a zavedla se forma kodexů (což je tvar pozdější knihy).

B. FORMA MATERIÁLU

Vnější podoba děl, psaných na papyru, se časem měnila. Místo svitků se od 1. stol. př. Kr. začala velmi pomalu zavádět forma kodexu (prototyp knihy). KODEX (starolatin. Candex – tvar podobný knize měl vůči svitku tu přednost, že bylo možno psát na obě strany pergamenu, což se u svitků dělo jen zcela výjimečně (viz Ez 2,9-10; Zj 5,1). Takový způsob psaní se jmenuje OPISTOGRAFIE. Samostatné listy (foliály) kodexu se daly očíslovat, což usnadňovalo uchovávání díla. A navíc, kodex se četl pohodlněji než svitek o délce někdy větší než 10 m.

C. VELIKOST A TVAR PÍSMO

Biblické rukopisy byly psány velkými i malými písmeny. Kodexy s velkými literami se datují od 4. do 9. stol., rukopisy s malými písmeny od 9. do 17. stol.

1. MAJUSKULY

Nejcennější rukopisy s řeckým biblickým textem byly napsány velkými písmeny a nesou proto název MAJUSKULY. Občas se majuskuly nazývají také unciálními kodexy.

V souvislosti s tím se uvádějí dvě zásady:

- 1) Velká písmena řeckých rukopisů měla vymezenou velikost 1/12 nám dnes neznámé délkové míry. A protože 1/12 se latinsky řekne „uncia“, byl kodex složený z takových písmen nazýván „unciálním“.
- 2) Podle jiných kritiků se pojem „uncia“ vztahoval na 1/12 řádku (stychu), z čehož plyne závěr, že každý řádek se skládal z 12 písmen.

Mezi šest nejdůležitějších majuskulních rukopisů patří:

- a) CODEX SINAITICUS (označovaný písmenem Alef). Pochází z roku 350 po Kr. obsahuje kompletní text Starého i Nového zákona. Tento nesmírně cenný manuskript byl majetkem mnichů v pravoslavném klášteře sv. Kateřiny na Sinaji (byl nalezen v odpadkovém koši – který mnichové pálili). Objevil jej velký učenec – biblista Konstantin von Tischendorf v letech 1844 a 1859, byl po důkladném okopírování předán ruskému carovi Alexandrovi II v roce 1859. Do roku 1933 byl majetkem národní knihovny v Leningradě, pak byl za 100.000 £ ve svátek Božího narození zakoupen tento kodex British Museem v Londýně, kde je dodnes. Kodex o rozměrech 430x370 mm je umístěn na 347 foliích (pergamenových listech), napsaných čtyřsloupcovým textem, každý sloupec má 48 řádků po 13 písmenech. Podle posudku odborníků byl kodex napsán na antilopí kůži.
- b) „CODEX VATICANUS“ – Vatikánský kodex (B). Pochází rovněž ze 4. stol., byl napsán kolem roku 350 v Egyptě. Od 15. století je majetkem vatikánské knihovny. Obsahuje téměř celý text celé Bible. Chybí pouze tyto fragmenty: 1M 1,1-46; Ž 106,26 až 138,6 a Žd 9-4 až do konce listu. Z Nového zákona chybí pastýřské listy (1 a 2Tm, Tt, list Filemonovi a Apokalypsa. Katoličtí učenci si nejsou jisti počtem foliálů tohoto kodexu. (Dąbrowski – 734, Romanink – 617). Kodex má rozměry 272x268 mm, má třísloupcový text po 42 řádcích v každém sloupci a o 16 písmenech v každém řádku.
- c) „CODEX ALEXANDRINUS“ – (A)
Napsán v 5. stol. v Egyptě a představoval majetek patriarchů v Alexandrii od 9. stol. Jeden z nich, Cyril Lukaris jej daroval anglickému králi Karlovi I v roce 1628. Byl uložen nejprve v Royal Library (Královské knihovně) a po záchraně z hořící knihovny byl odkázán v roce 1657 králem Jiřím II Britskému muzeu, kde je dodnes.
Na 773 foliálech o rozměrech 320x260 mm je řecký majuskulní text Písma svatého s určitými nedostatky ve Starém i Novém zákoně. Chybí tyto texty: 1S 12,7-14,9; Ž 50,20 až 80,11; Mt 1,1-25,6; J 6,50 až 8,52; 2Ko 4,14 až 12,7. Má dvousloupové písmo obsahující 50 řádků v každém sloupci, v každém řádku 22 písmen. Udělaný nesmírně pečlivě.
- d) „CODEX EPHRAEMI RESCRIPTUS“ – palimpsest Efrema (C). Pochází z 5. stol. – byl napsán v Egyptě. Ve 12. stol. byl biblický text smazán a viditelně a na viditelně čitelném pergamenu byl napsán text učeného syrského scholastika Efrema. Po vymazání a použití speciálních chemických prostředků se učenci dopátrali biblického textu. Obsahoval původně celé Písmo svaté, pozůstalo ze Starého zákona 64 foliálů s Naučnými knihami, z Nového zákona se zachovala většina textů s výjimkou 2Te a 2J,

na 145 foliálech o rozměrech 325x260 mm, pokrytých písmem v jediném sloupci, obsahujícím 42 linek ve sloupci po 40 písmenech v řádku.

Nejprve byl ve Florencii, odkud se jako svatební věno Kateřiny Medicejské dostal do Francie a byl umístěn v národní knihovně v Paříži.

e) „CODEX BEAZE – CANTABRIGIENSIS“ – (B)

Ze 6. stol. – nejstarší z dvoujazyčných kodexů (bilinguis) řeckolatinských.

Byl v klášteře sv. Irene v Lyonu, pak se dostal do rukou vůdce ženevských kalvinistů Theodora Bezy (odtud jeho název), který ho použil při vydání Nového zákona a pak jej daroval universitě v Cambridge (odsud druhý název).

Na 406 foliálech o rozměrech 260x215 mm jsou čtyři evangelia a Skutky apoštolů, napsané v jednom sloupci se 33 řádky.

f) „CODEX CLAROMONTANUS“ – kodex z Clairmount (Depaul).

Rovněž ze 6. stol. Obsahuje pouze Pavlovy listy (odsud zkratka paul) s určitým vypuštěním v listech Římanům a Korintánům. Dvoujazyčný (řecko-latinský) kodex objevil výše uvedený Theodor Beza v klášteře v Clairmount v roce 1582. V současné době je v Národní knihovně v Paříži. Kodex obsahuje 533 foliálů o rozměrech 246x195 mm, psán v jednom sloupci o 21 verších.

Mezi mnoha majuskulními kodexy hrajícími druhořadou roli v kritice biblického textu je třeba uvést následující:

aa) Codex Cotton Genesis (D) 5.-6. stol. Obsahuje ilustrovaný text knihy Genesis. Uložen v Britském muzeu v Londýně.

bb) Codex Laudianus (E), nazývaný podle W. Lauda (1573-1645) arcibiskupa v Canterbury, který ho daroval knihovně v Oxfordu v roce 1636. Obsahuje řeckolatinský text Skutků s vypuštěním fragmentu (26,29 – 27,26).

cc) Codex Ambrosianus (F), v Ambrosiánské knihovně v Mediolaně. Pochází ze 4. – 5. stol., obsahuje Pentateuch včetně knih Jozue, Soudců, Rut a Samuele.

dd) Codex Corterto-Sarravianus (G) z 5. stol. Obsahuje Pentateuch, Jozue, Soudců a Rut. Dřívějšími majiteli byli C. Sarrave a J. B. Gilbert (odsud název), dnes majetek Národní knihovny v Paříži.

ee) Codex Coislinianus (H), nazván od skupiny rukopisů v Národní knihovně v Paříži. 41 foliálů tohoto kodexu je rozptýleno v různých knihovnách: 22 v Paříži, 8 na hoře Athos (Řecko), 3 v Leningradě, 3 v Moskvě, 3 v Kyjevě, 2 v Turíně. Tvoří zbytky kodexu ze 6. stol. a obsahují fragmenty Pavlových listů (1 a 2Ko, Ga, Ko, Te, Žd, 1 a 2Tm, Tt).

ff) Codex Freerianus (I), patřící kolekci C. L. Freeria, odsud název. Obsahuje fragmenty všech Pavlových listů s výjimkou listu k Římanům. Pochází z 5. nebo 6. stol.

gg) Codex Purpureus Vindobonensis (L) ze 6. nebo 7. stol., obsahuje značnou část 1. Mojžíšovy včetně ozdobných ilustrací. Uchován ve Vídni. Je to jeden z kodexů syčených purpurem.

hh) Codex Coislianus (M) ze 7. stol. Obsahuje text Starého zákona od 1M do 1Kr, uložen v Paříži.

ii) Codex Purpureus Petropolitanus (N) ze 6. stol., zvaný purpurový, protože byl napsán na purpurovém pergamenu. Části tohoto rukopisu jsou v těchto knihovnách: 33 –

- ostrov Patmos, 9 – Vatikánská knihovna, 3 – Vídeň, 4 – Londýn, 1 – v Ženevě. 182 foliálů je však v Petrohradě (dříve Leningrad) – odsud název. Obsahuje evangelia.
- jj) Codex Marchalianus (Q), bývalý majitel R. Marchall, nyní ve Vatikánské knihovně. Pochází ze 7. stol. a obsahuje prorocké knihy.
- kk) Codex Veronensis (R) ze 6. stol., obsahuje řecko-latinský text Žalmů. Nyní ve Veroně (Itálie).
- ll) Codex Porfirianus (P), dopravený v 19. stol. biskupem Porfiriem do Petrohradu. Je to palimpsest z 9. stol., obsahuje Skutky a Pavlovy listy. Je v Leningradské knihovně.
- mm) Codex Vaticanus (S.028) z 9. stol. Obsahuje text čtyř evangelií. Uložen ve Vatikánu.
- nn) Codex Washingtonensis (W) má název od místa, kde je uložen. V roce 1906 jej získal v Egyptě americký sběratel C. L. Freer (viz Kodex I). Je to kodex ze 187 foliantů popsaných textem čtyř evangelií jednosloupcovým písmem. V každém sloupci je 30 řádek po 27-30 písmenech v řádku. Pochází z 5. stol.

Kromě velkými písmeny majuskuly označují se také písmeny řecké abecedy:

- AA) Codex Sangallensis (Δ), nazvaný podle místa, kde je uložen (St. Gallen – Švýcarsko). Pochází z 9. stol. Obsahuje řecko-latinský text (meziřádkový) 4 evangelií.
- BB) Codex Koridethi (Θ), mající název podle koptického kláštera na Kavkaze. Je v muzeu v Tiflisu. Pochází z 7. – 9. stol., má 249 foliálů popsaných dvousloupcovým textem čtyř evangelií.
- CC) Codex Petropolitanus (Π), z 9. stol. Obsahuje text 4 evangelií. Je v Leningradě (odsud název – Petrohrad)
- DD) Codex Rossavensis (Σ) z 5. stol., pochází z Rossana v Kalábrii a obsahuje na 200 purpurových foliálech text evangelií s miniaturami, psaný stříbrnými písmeny.

2. MINISKULY

Kodexy psané malými písmeny, podle tvaru písma nazývané též kurzívami pocházejí z období 9. – 17. stol. Nejstarší minuskule pochází z roku 835 po Kr. a nejmladší – ze 17. stol. – jsou ve Vatikáně. Do roku 1957 jich bylo objeveno 2570.

Na rozdíl od majuskulí, které byly označeny velkými řeckými písmeny se miniskuly označují arabskými číslicemi.

D. TECHNIKA USTÁLENÍ TEXTU

Ustálením a kopírováním biblického textu se zabývali židovští učenci – písařové – SOFERIM. Ručně opisovali zprvu svitky, později kodexy. Tato nudná a únavná práce trvala často několik let až řadu let. Použité a opotřebované texty byly zničeny anebo uloženy v synagogální pokladnici, zv. GENIZZA, a po určitém čase je pochovávali jako zemřelého.

Proces ručního opisování Bible trval do 15. stol. do doby, kdy vynálezce knihtisku Johann Guttenberg vydal v roce 1455 první tištěnou knihu na světě – 42veršovou **Guttenbergovu Bibli**. Od této chvíle může být Písmo svaté rozmnožováno v mnoha exemplářích, aby se naplnilo slovo Pána Ježíše: „a toto evangelium bude hlásáno po celém světě na svědectví všem národům“ (Mt 24,14).

E. BARVA TUŠE

Bez ohledu na pergameny sycené purpurem (viz kodex O, L a N) byl biblický text zdoben buď barevnými ilustracemi, jak tomu bylo v případě Codexu Cottona (D) a Vídeňského kodexu (L), psáno bylo obvykle černou tuší, zdobenou barevnou tuší. Ve zvláštních případech, jako „Purpurový kodex“ (N), obsahující evangelia, kde byly tzv. „nomina sacra“, čili svatá slova, vyřčená Pánem Ježíšem, měly zlatý odstín, zbytek stříbrný.

Při té příležitosti stojí za zmínku, že novodobé edice Písma svatého v textech čtyř evangelií mají slova Pána Ježíše červenou barvou (např. Holy Bible, James Version, National Edition, Red Letter).

F. DRUH POUŽITÉHO JAZYKA

Manuskripty obsahující biblický text se dělí kromě toho na dvě zcela zásadní skupiny. 1) Originály a 2) překlady. Manuskripty originálů Starého zákona byly, jak víme, psány hebrejsky, originály Nového zákona – řecky.

Druhou skupinu manuskriptů tvoří překlady do starověkých jazyků – řečtiny a latiny.

3. PROČ NEJSOU ORIGINÁLY?

1. Byly zhotoveny z materiálu, který mnoho nevydrží, papyru a pergamenu.
2. V okamžiku zničení, poškození neustálým používáním a po opsání byly staré rukopisy (autografy) páleny, anebo byly zakopány do země, aby byly uchovány před znesvěcením.
3. Bůh nedopustil, aby se uchovaly originály, např. Knihy Mojžíšovy, protože by se ony samotné, a ne jejich obsah staly předmětem uctívání (kult relikvií). Jako příklad nám může sloužit historie měděného hada (2Kr 18,4).
4. Bible byla hrozně pronásledována a ničena. Např. 80% Biblí Radziwiłłovských bylo zničeno.

Přestože prvopisy (autografy) manuskriptů se nedochovaly, zachovaly se však opisy (apografy) tak věrně, že se od sebe téměř neliší.

Je pozoruhodné, že v tak velkém počtu rukopisů – autografů mezi nimi panuje téměř naprostá shoda obsahu.

Dlužno též poznamenat, že věda, zabývající se komplexem problémů spojených s biblickými rukopisy se jmenuje **kodikologie**.

4. KDE JSOU BIBLICKÉ MANUSKRIPTY?

Pro neúplnost a nepřesnost údajů udávám jen ty, které jsou u nás dostupné. Obecně jsou biblické rukopisy převážně v universitních knihovnách, v národních, církevních a soukromých knihovnách.

Zde je několik neúplných údajů:

500 – hora Athos (Řecko)	100 – Athény
39 – ostrov Patmos	58 – Jeruzalém
85 – klášter sv. Kateřiny (Sinaj)	130 – Londýn
100 – Oxford	27 – Cambridge
250 – Paříž	220 – Řím
61 – Benátky	55 – Florencie
30 – Mediolanie	42 – Vídeň
25 – Berlín	23 – Monachim
23 – Madrid	65 – Leningrad (St. Peterburg)
41 – Moskva	60 – USA

a na dalších místech: St. Gallen, Švýcarsko, Washington, Aleppo, Tiflis, Marburk, Tylandre.

5. DODATKY

Díky slavným vykopávkám v Kumránu u Mrtvého moře v letech 1947-1956 byly nalezeny všechny knihy Starého zákona s výjimkou knihy Ester, přičemž takové knihy jako je Deuteronomium, Izajáš, malí proroci (Ozeáš až Malachiáš) a Žalmy, se vyskytují ve více než v deseti kopiích, a navíc je starší časově velmi blízké originálním autografům, např. rukopis Daniele z Groty je od originálu mladší jen o půl století!!! (T. J. Milek: Dziesięć lat odkryć na Pustyni Judskiej, str. 22). Tak existuje mezi do této doby známými rukopisy z 9. a 10. stol. po Kr. a mezi nálezy z Kumránu z dob 1. židovské války (63-70 po Kr.) nebo 2. války (132-135 po Kr.) rozdíl 7 až 8 staletí ve prospěch kumránských rukopisů. A tak rukopisy od Mrtvého moře představují unikátní sbírku předmasoretských textů.

A tak navzdory cynickým očekáváním a předpovědím panuje mezi dosud známými rukopisy a rukopisy nalezenými v Kumránu úžasná shoda! A tak má Bible přece pravdu!

Končím slovy Pána Ježíše: „Amen, amen, pravím vám: Dokud nepomine nebe i země, nepomine ze zákona ani puntík nebo tytlík (ani tečka, ani čárka)“ (Mt 5,18).

13. STAROVĚKÉ PŘEKLADY

Vlivem výbojů Východu a zemí ležících kolem Středoziemního moře za Alexandra Velikého ve 4. stol. př. Kr. se řečtina, zvaná také helenistickým jazykem, rozšířila na území Malé Asie, Sýrie, Palestiny a Egypta. V severním Egyptě, v deltě Nilu, centru helenistické kultury vznikla velká kolonie Židů. Z obsahu papyrů, nalezených v Elefantině, se dozvídáme, že na tomto místě poblíž prvního nilského kataraktu byla velká židovská kolonie. Tak vznikla diaspora. Termínem **diaspora** jsou označeni všichni Židé, trvale bydlící mimo Palestinu.

Alexandrijští Židé neznali hebrejštinu ani aramejštinu, používali řecký jazyk. Tak vznikla nutnost řeckého překladu Starého zákona. Nejdůležitějším překladem je Septuaginta.

A. SEPTUAGINTA (LXX)

Je Biblí alexandrijských Židů, vznikla ve 3. – 2. stol. př. Kr. v Alexandrii (přístav v nilské deltě, nesoucí jméno na počest Alexandra Makedonského).

O vzniku Septuaginty píše apokryfní List Aristeia. Egyptský král Ptolemaios II Filadelf (285-247) se obrátil na velekněze Eleazara v Jeruzalémě, aby mu poslal 70 učenců, kteří by přeložili Tóru (Pentateuch) do řečtiny. Eleazar vyslal 72 mužů (z každého pokolení po šesti), kteří zamčení v různých místnostech ostrova Faros nezávisle na sobě přeložili Tóru během 72 dní. Pak provedli srovnání překladů a ukázalo se, že jejich překlady byly shodné. To dalo podnět názvu „Septuaginta“ = „Překlad sedmdesáti“ (LXX).

Někteří pisatelé z období rané církve potvrdili pravdivost této téze. Patří k nim Josephus Flavius (Dějiny Izraele 12,2), židovský filosof Filon (25 př. Kr. – 40 po Kr.), Eusebius, Justin (Apologia I,31), Ireneus a Klement Alexandrijský.

Zbylé knihy Starého zákona byly přeloženy o něco později než Pentateuch (2 stol. př. Kr.). I když termín Septuaginta původně označoval řecký překlad Mojžíšova Pentateuchu, je dnes přece jen společným označením překladu celého Starého zákona do řečtiny.

Tento překlad se zachoval ve více než 2600 exemplářích (úplných i zlomkových) manuskriptů. Nejdůležitější z nich jsou: Kodex Sinajský (A – S.Alef), Vatikánský (B), Alexandrijský (A) a útržkové – papyrasy Oxyrhynus, Chester Beatty a Rylandsův.

Septuaginta se stala navíc misijní židovskou Biblí a v 1. stol. po Kristu se stala Biblí prvních křesťanů. Křesťané používali Septuagintu v dokazování mesiášského poslání a božství Krista. Židé pak ponejvíce kvůli sporům s křesťany. Septuagintu zavrhl jako „křesťanskou Bibli“.

B. AKVILŮV PŘEKLAD

Poněvadž potřeba řeckého překladu Starého zákona pro Židy v diaspoře neustávala, vznikly ve 2. stol. po Kr. tři řecké překlady, přeložené židovskými proselyty (proselyta – doslova „příchozí“ – název pro pohany, kteří přijali židovství) – překlad Akvily, Symmacha a Theodociána.

Křesťanský učenec Hieronymus (Jeroným) zhodnotil jejich překlady následovně: „první překládal slovo od slova, doslovně, otrocky, druhý – se snažil vystihnout smysl, třetí – maličko odběhl od starých“ (myšleno od překladatelů Septuaginty).

Nejprve se objevil překlad Akvilův, proselyty z Pontu (severní část Malé Asie, dnešní Turecko). Překlad vznikl okolo roku 130 po Kr. Dochovaly se jen fragmenty.

C. PŘEKLAD SYMMACHA

Otrocký překlad Akvilův, který zatemňoval smysl a cíl jednotlivých knih se jednak nehodil k diskusi s křesťany, ale předně nedával smysl obsahu hebrejského originálu, a tak byl učiněn další pokus o překlad, který provedl Symmach, samaritánský elcionita. Přeložil Bibli do hezké řečtiny, ale nejvolnějším způsobem z historie překladů. Tento překlad obsahoval spíše myšlenky rabínů na téma Bible. I z tohoto překladu se zachovaly pouze zlomky.

D. PŘEKLAD THEODOCIÁNŮV

Po nezdarech s předchozími překlady byl povolán k překladu Theodocián, maloasijský proselyta z Efezu kolem r. 160 po Kr. Provedl důkladné zpracování textu na základě textu hebrejského. I z tohoto překladu se dochovaly pouze malé zlomky, mj. úryvek z knihy Daniele.

E. HEXAPLA

Řecký překlad Starého zákona ve čtyřech verzích vyžadoval ujednacení starozákonního textu Bible.

Prvním, kdo se ujal této gigantické a mravenčí práce, byl znamenitý křesťanský učenec **Origenes** (185-254). Kolem roku 240 zpracoval první biblickou **synopsi** řeckých textů. (synopta – od řeckého slovesa „synotav“ – jedním pohledem pojmout celek). Byla to sestava starozákonních textů v šesti sloupcích vedle sebe s přesně odpovídajícím textem:

1. Hebrejský text (kvadratické písmo),
2. Řecká transkripce hebrejského textu,
3. Akvilův text,
4. Symmachův text,
5. Septuaginta
6. Theodociánův text.

Dílo bylo nazváno HEXAPLA (z řečtiny – jeden text v šesti variantách). Z Origenova gigantického díla zůstaly jen fragmenty v tzv. hexaplárním textu, v současnosti uchovávaném v Mediovlaně, zbytek podlehl zkáze během požáru knihovny v Cesareji po dobytí města mohamedány v 7. stol.

Hexaplární text umožňuje orientovat se nejen v recenzi úplného řeckého textu v pátém sloupci (LXX), ale stejně velký význam má i druhý sloupec, který umožňuje poznat výslovnost hebrejského textu, a to výslovnost z dob Origenových (např. hebrejský tetragram JHVH byl čten a vyslovován jako JAHVE a ne Jehova).

1. SYRSKÉ PŘEKLADY

Syrský jazyk je jedním z druhu východoaramejského jazyka, odsud jejich blízká příbuznost. Při řeči o syrských překladech vzpomeňme také TARGUMY.

A. Aramejské targumy

Po LXX mají velký význam pro práci nad textem Starého zákona tzv. aramejské targumy. Po návratu Židů z babylonského zajetí v 5. stol. př. Kr. vznikla potřeba překladu textu Písma do aramejštiny, které se každou sobotu četly v hebrejských synagogách, protože Židé v té době používali aramejský jazyk. Výraz „targum“ pochází z aramejského slovesa „targem = překládat“ (Ezd 4,7). Targumy byly tedy aramejskými překlady, či spíše parafrázemi hebrejského textu. Prvotní ústní parafráze (vysvětlení biblického textu) byly později písemně uchovány. Shodně s židovským dělením knih SZ (TÓRA, PROROCI, PÍSMA) se zachovaly následující targumy:

- 1) K pentateuchu existují čtyři targumy: targum Onkehse, pravděpodobně žáka Rabiho Akily (2. stol.), zpracovaný v Palestině 3 tzv. „Jeruzalémské“ z pozdější doby (8-9 stol.)
- 2) Targum z textu „proroků“ je připisován Jonatamovi, synu slavného Hillela, učitele zákona. Zpracován v Palestině, pochází z 5. stol.
- 3) Targumy „Písem“ obsahují vysvětlení textu jednotlivých knih, liší se stupněm parafráze, všechny jsou anonymní, pochází z 5. – 9. stol.

B. Syrské překlady

Patří k nejstarším překladům Písma svatého, neboť pochází z 2. stol. po Kr.

a) Pešita

Dva syrské překlady Starého zákona z 2. stol. i Nového zákona z 5. stol. získaly název „pešita“ (obyčejný, prostý). Zpracovávání pravděpodobně pro křesťany v Sýrii byly velmi rozšířené a měly velkou váhu v 5. stol. Pešita Nového zákona se datuje z 5. stol. z dob biskupa Edessy, Rabbulase.

b) Diatessaron

Je to nejstarší překlad harmonie čtyř evangelií (viz Kalendarz Chrześcijanina 79, str. 303-324). Překlad provedl Tercian ve 2. stol.

c) Filoxenský překlad

Pochází z počátku 6. stol., na podnět Filoxena, biskupa monofizitů, obsahuje celé Písmo svaté. Text Starého zákona, odvozený z LXX se zachoval jen v několika úryvcích.

d) Překlad syrsko-hexaplární

Jeho autor byl Pavel, biskup Telli, byl zhotoven v letech 616-617, byl přeložen ze Septuaginty a obsahuje glosy na okraji, převzaté z Origenovy Hexaply.

e) Syrsko-palestinský překlad

Při archeologických vykopávkách na konci minulého století vědci narazili na liturgické knihy mechtů, obsahující texty evangelií a listů apoštolů, napsané v jakémsi

nezvyklém syrském překladu. Jazyk tohoto překladu se blíží dialektu aramejského jazyka, jaký používali v Palestině za dob Pána Ježíše – proto se nazývá syrsko-palestinským překladem. Data vzniku se dají těžko určit, předpokládá se 7. stol.

2. LATINSKÉ PŘEKLADY

a) Afra a Itala.

Na konci 2. stol. existovalo v Africe mnoho knih Starého zákona, přeložených do latiny, ale první překlad Bible si učenci zvykli nazývat **Afra** a druhý **Vetus Latina** zvaný též **Itala** z 2. stol.

b) Vulgáta

Ve 4. století existuje již značný počet latinských překladů, které se vzájemně lišily. Jejich sjednocení se ujal křesťanský latinský učenec Hieronymus (Jeroným – 342-420). V letech 390-405 přeložil do latiny Starý zákon, přitom využíval starolatinského překladu a řeckých překladů a vydatně používal pomoci židovských rabínů. Hieronymův překlad byl všeobecně přijat teprve až na konci 7. stol. O nedělitelné vládě Vulgáty v církvi katolické rozhodl dekret Tridentského koncilu z 6. dubna 1546, který uznal Vulgátu za oficiální a rozšířený text Písma svatého v římsko-katolické církvi.

3. DALŠÍ STAROVĚKÉ PŘEKLADY

Kromě řeckých, syrských a latinských překladů Písma svatého existuje ještě řada dalších starověkých překladů, které sice nemají tak velkou cenu, jako již dříve uvedené, stojí však také za zmínku a je dobře o nich vědět.

a) Koptické překlady.

Koptský jazyk je staroegyptský jazyk, který používali venkované ve 2. stol. po Kr. První překlad je ze 3. stol. s ohledem na čtyři koptské dialekty

- Sahidický (Horní Egypt)
- Achmimický (Horní Egypt)
- Fajumský (Střední Egypt)
- Hohairický (Dolní Egypt) – existují 4 překlady

b) Etiopský (habešský překlad)

Pochází ze 4. stol. Starý zákon přeložen ze Septuaginty – NZ z řečtiny. Nejstarší manuskript etiopského překladu pochází ze 13. stol. a je ve sbírkách vatikánské knihovny.

c) Gótský překlad

Autorem překladu Písma svatého do jazyka Gótů (Starogermánů) byl misionář a gótský biskup Uifilas neboli Wulfila (+383), tvůrce gótské abecedy. Přeložil Starý i Nový zákon do jazyka Gótů ve 4. stol. Z celé Bible se zachovaly jen fragmenty Starého zákona a z Nového zákona větší úryvky evangelií na pergamenovém manuskriptu, psané stříbrnými písmeny na červeném podkladě. Celek obsahoval kolem 350 karet, zachovalo se sotva 167.

d) Arabské překlady.

Existuje několik překladů Písma svatého do arabštiny, které vznikaly od 7. stol.

e) Arménský překlad.

Vznikl pravděpodobně v 5. stol. v době, kdy Arménci přijali křesťanství. Jedním z překladatelů Bible do arménštiny byl patriarcha Izaak Veliký (390-440). Nejstarší manuskript arménského překladu obsahujícího evangelia pochází z 9. stol. a je v Moskvě.

f) Gruzínský překlad.

Nejranější gruzínský překlad pochází z 5. – 6. stol. V 10. stol. díky pomoci mnichů z klášterů na hoře Athos v Řecku byly všechny knihy Bible přeloženy do gruzínského jazyka. Nejstarší manuskript gruzínského překladu pochází z 10. stol.

g) Staroslovanský překlad

Překlad větších částí Písma svatého do staroslovanského jazyka provedli dva bratři řeckého původu, rodem z Tessaloniky (Soluně), Cyril (Konstantin) a Metoděj, apoštolové Slovanů. Tento úkol dokončili kolem roku 864 díky vynálezu praslovanské abecedy, tzv. „kyrilice“. Překlad se dochoval ve dvojí formě písma: kyrilice, kterou používali východní a severní Slované, a „hlaholice“, kterou používali jižní Slované. Úplný text Bible v kyrilice byl poprvé vytištěn v roce 1581 v Ostrogu nákladem knížete Konstantina W. Ostrožského jako tzv. Bible Ostrožská, která měla velký vliv na slovanské překlady.

4. POSTUP PŘEKLADŮ PÍSMÁ SVATÉHO

Při souhrnu úvah o starověkých překladech Bible obraťme ještě pozornost na vývoj historických překladů Bible do nejdůležitějších jazyků až do současnosti.

2. stol. př. Kr. – překlad do řečtiny

1. stol. po Kr. – překlad do latiny

2. stol. po Kr. – koptský překlad

3. stol. – syrský překlad

4. stol. – etiopský (habešský)

- gótský

5. stol. – arménský překlad

6. stol. – gruzínský překlad

7. stol. – arabský překlad

8. stol. – anglosaský

9. stol. – normanský překlad

- staroslovanský překlad

11. stol. – francouzský překlad

12. stol. – italský

- španělský

13. stol. – německý

- holandský překlad

- polský

- 14. stol. – perský, norský, anglický, islandský, český
- 15. stol. – portugalský, ruský, maďarský
- 16. stol. – novořecký, japonský, švédský, rumunský, srbochorvatský
- 17. stol. – litevský, lotyšský, turecký
- 18. stol. – hinduistický

Historický vývoj jednotlivých překladů Bible ukazuje, jak se naplnil příkaz Pána Ježíše Krista: „Jděte do celého světa a kažte evangelium všemu stvoření“ (Mk 16,15) – a jak se začalo plnit jeho zaslíbení „a bude kázáno toto evangelium království po všem světě, na svědectví všem národům, a tehdy přijde skonání.“ (Mt 24,14).

Henryk Turkanik

OBSAH

Předmluva	2
1. BIBLE	3
2. NÁZVY PÍSMÁ SVATÉHO	3
3. OSOBNOSTI BIBLE	5
4. ROZDĚLENÍ PÍSMÁ SVATÉHO	7
A. Hlavní dělení	7
B. Obsahové rozdělení	7
A) Hebrejská Bible	7
B) Katolická dělba Písma	9
C) Protestantská dělba	10
D) Evangelikální dělení	10
C. Specifické rozdělení	11
1. Rozdělení Písma z hlediska pohledu na Pána Ježíše	11
2. Eonické (dispenzační) rozdělení	11
3. Etnické rozdělení	12
4. Dělba z hlediska Božího plánu spasení	12
5. Dělba z hlediska historie zjevení	12
5. INSPIRACE PÍSMÁ SVATÉHO	14
A) Existence inspirace	14
B) Cíl inspirace	14
C) Druhy inspirace	15
D) Princip inspirace	16
E) Proces inspirace	16
6. KÁNON PÍSMÁ SVATÉHO	17
A. Co je to kánon	17
B. Znaky kánonu	17
C. Kánon knih SZ u křesťanů	18
7. APOKRYFNÍ KNIHY	19
A. Starozákonní apokryfy	20
B. Novozákonní apokryfy	20
8. PSEUDOEPIGRAFY	23
9. ORIGINÁLNÍ TEXT PÍSMÁ SVATÉHO	24
1. Hebrejský jazyk	24
2. Aramejšťina	25
3. řečtina	25
10. MASORETSKÝ TEXT	26
11. ZÁKLADNÍ HEBREJSKÉ TERMÍNY	28
12. MANUSKRIPTY	29
1. Důležité hebrejské manuskripty	29
2. Dělba manuskriptů	30
A. Druh materiálu	30

B. Forma materiálu	32
C. Velikost a tvar písma	32
D. Technika ustálení textu	35
E. Barva tuše	36
F. Druh použitého jazyka	36
3. Proč nejsou originály	36
4. Kde jsou biblické manuskripty	36
5. Dodatky	37
13. STAROVĚKÉ PŘEKLADY	38
A. Septuaginta (LXX)	38
B. Akvilův překlad	38
C. Překlad Symmacha	39
D. Překlad Theodociánův	39
E. HEXAPLA	39
1. Syrské překlady	40
2. Latinské překlady	41
3. Další starověké překlady	41
4. Postup překladů Písma svatého	42
OBSAH	44